

SZATMÁR VÁRMEGYE NAGYKÁROLYI SZÉKHÁZA

BARA JÚLIA

A tanulmány Szatmár vármegye egykori székházának több szakaszra tagolódó építéstörténetét mutatja be. Jórészt levéltári forrásokra alapozva ismerteti az építkezések előzményeit, kitérve az első székházra, majd a jelenlegi épület közvetlen elődjére, utóbbi tervezett átalakításaira, az 1834-es földrengést követő újjáépítésére, majd a múlt század elején folyó utolsó nagy átépítésre, melynek során az együttes elnyerte mai kiképzését. Emellett rövid betekintést nyújt a Szatmár és Nagykároly között fennálló, a székhelyet illető versengés történetébe, mely végigkísérte a székház történetét, de ismerteti a főépület belső elrendezését, az épületben kialakított levéltárat, könyvtárat és múzeumot, valamint a díszteremben található portrégalériát is.

Kulcsszavak: Nagykároly, Szatmár vármegye, Károlyi család, vármegyeháza, Franz Sebastian Rosenstingl, Joseph Bittheuser, Ybl Miklós, Schodits Lajos

Keywords: Nagykároly, Szatmár County, Károlyi family, county hall, Franz Sebastian Rosenstingl, Joseph Bittheuser, Miklós Ybl, Lajos Schodits

Nagykároly Hajdúváros nevű részén, a görögkatolikus és görögkeleti templomok szomszédságában, a Vönház István, a Doina (egykori Jókai) és a Iuliu Maniu (egykori Kölcsey Ferenc) utcák által közrefogott telken emelkedik a város legnagyobb középülete, Szatmár vármegye valamikori székháza. Jelenleg a Iuliu Maniu Műszaki Kollégiumnak ad otthont. Hosszan elnyúló főhomlokzata az egykori piarista, ma Kalazanci Szent József plébániatemplomtól kiinduló Kölcsey Ferenc utcára néz. Homlokzatán szecessziós elemek jelennek meg, azonban ha belépünk az előtérre alakított kocsibehajtón, és feltárul a földszint boltozott teremsora, majd utunkat felfelé folytatjuk a vaskos oszlopokon nyugvó lépcsőkön az emeleti díszterem irányába, nyilvánvalóvá válik, hogy a szecessziós homlokzat valójában egy 19. századi épületet takar.

Az egykori székházhoz tartozik a főépület mögött húzódó, a telket a görögkatolikus templom felőli, déli oldalán lezáró, udvari homlokzatán kosáríves árkádokkal tagolt, emeletes, 18. századi épület is. A külső homlokzatokat vizsgálva megfigyelhető, hogy a Jókai/Doina utca felőli (Ny), jelenleg elhanyagolt épületrész – amelynek sarkán emléktábla hirdeti Kölcsey Ferenc itteni jegyzői tevékenységét – és a Vönház utcai (K) felújított, 12 tengelyes épületrész nem teljesen egyidős, sőt, eredetileg a funkciójuk is különbözhetett. Megfigyelhető az is, hogy ezeket csak a 19. század végén kapcsolhatták össze a főépülettel újabb, valószínűleg hivatalok és hivatali lakások számára épített épületszárnyak közbeiktatásával.

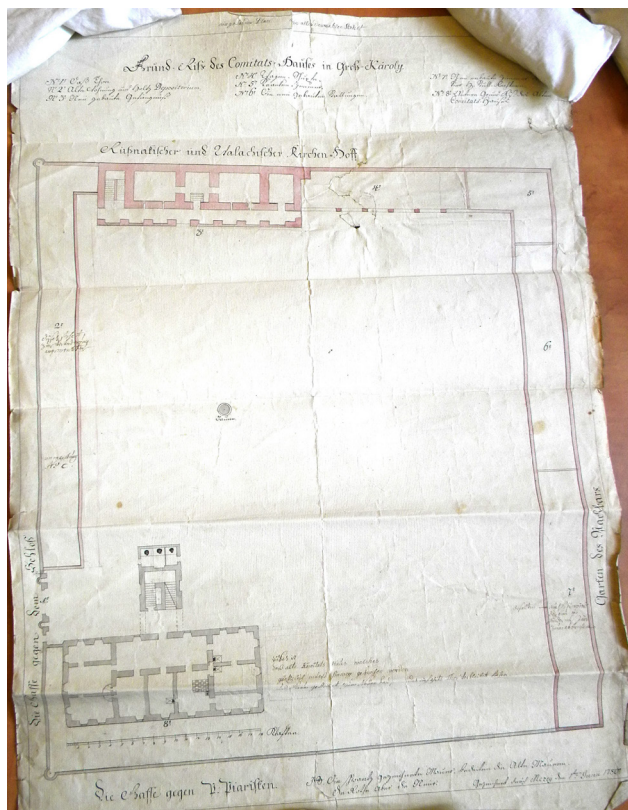
Előzmények, a vármegye első székháza

Szatmár vármegye központja a 17. század folyamán Csenger, majd Szatmár volt, megyegyűlését pedig a 18. század elejéig különböző helyszíneken tartotta.¹ Az állandó megyeszékhelyek kialakítását az 1723. évi 73. törvénycikk szabályozta. Ez törvénybe iktatta, hogy a megyék a közgyűlések és ítélőszékek, perek tartására, irataik biztonságos őrzésére megfelelő épületet emeljenek, és gondoskodjanak az elítéltek elhelyezéséről is.²

A megyeszékház építését Mária Terézia 1768. évi körrendelete sürgethette ismét meg, amelyben az uralkodó Szatmár vármegyét is felszólította állandó székhelyének leszögezésére. A vármegye

¹ SZIRMAY 1809, 34.

² FÖGLEIN 1945, 196; KvÁLVt-SzVMLVt, PUBLICO-POLITICORUM, 83. doboz, fasc. 4, nr. 146.

1. kép. A régi megyeháza épületeinek alaprajza, Mezey Cyrill, 1780 (MNL OL, T 20, No. 189)

Fig. 1. Ground plan of the buildings of the old county hall, Cyrill Mezey, 1780 (MNL OL, T 20, No. 189)

vármegyét, ameddig a telken felépülő épületet vármegyei székházként használják, ellenkező esetben a tulajdonjog visszazáll Károlyi Antalra vagy utódaira.⁸ A telek, „mellynek is Dél felől való tő szomszédja az Görög Rítuson levő Templom, Nap Keletről ismét az közönséges Kis Uri Utcza, Nyugotrul pedig Asztalos István Taxás Teleke, Északról ismét ugyan a Közönséges Utcza”, azonos az iskola jelenlegi telkével. A telekről, az építkezés helyszínéről, az építendő, a már felépült és a lebontásra kerülő régi épületekről nem sokkal később, 1780. június 1-jén Mezey Cyrill mérnök készített helyszínrajzot (1. kép).⁹

A rajzon megfigyelhető, hogy az első székház, Rácz Demeter egykori kúriája a jelenlegi főépület helyén, a vár, illetve a piarista templom felé vezető (Jókai és Kölcsey) utcák találkozásánál helyezkedett el. Kis méretű épület volt, földszintjén tíz, kisebb méretű, szimmetrikus elrendezésű helyiséggel. A rajz felirata szerint az új vármegyeházát a régi székház lebontását követően annak helyére fogják építeni, de meghagyják a vár felé vezető utcára nyíló kaput („Dieses ist daß alte Komitats Haus welches gantzlich mueß hinweg gebrochen werden und Raum gestellet zum Neyen bau, das einfahrts Thor verbleibet stehen”).

A megközelítőleg téglány alaprajzú telket, amelyet a ruszin és a román görögkatolikus templom telke („Rußnakischer und Valachischer Kirchen-Dorff”), a szomszédos épületek kertjei („Garten des Nachbars”), a piarista templom („Die Strasse gegen P. Piaristen”), illetve a vár felé vezető utcák („Die Strasse gegen dem Schloß”) határolták, épületek sora zárta közre. A rajzon a telek északi oldalán az időközben (1775–1780) felépített, egymás folytonosságában elhelyezkedő börtön (3) és kocsiszín

1771-ben Nagykároly mellett döntött.³ Ekkor Károlyi Antal, a vármegye főispánja megvásárolta a vármegyeház céljára jószágigazgatójának, Rácz Demeternek a kúriáját.⁴ Ennek telkét, illetve a rá vonatkozó szabad építkezési jogot még Károlyi Sándor adományozta Rácz Demeternek 1739-ben hűséges szolgálataiért.⁵ Ezt követően épült fel a jelenlegi épület telkének északkeleti szögletében az az udvarház, amelyet 1771-től kezdődően a vármegye székházként használt. Kis mérete miatt a vármegye levéltárát – amelyben 1590-től kezdődően voltak iratok – a nagykárolyi piarista rendház egyik boltozott szobájában őrizték.⁶ A vármegyének nem volt börtöne sem, ezért a rabok a Károlyiak erdői várában található uradalmi tömlöcben töltötték büntetésüket. Többszöri felszólításra az 1775. május 22-én kezdődő megyegyűlésen elhatározták, hogy a vármegye számára börtönt építenek, a szükséges téglát és meszet pedig az uradalomtól vásárolják.⁷

1780 körül Károlyi Antal új, tágasabb és reprezentatívabb vármegyeháza építését határozta el. 1780. április 18-án kelt adománylevélemben erre a célra az akkorra már „rész szerint felépült, rész szerint pedig munkában levő”, azaz építés alatt álló vármegyeház számára két egymás melletti telket adományozott azzal a feltétellel, hogy a tulajdonjog csak addig illeti Szatmár

³ KvÁLVt-SzVMLVt, PUBLICO-POLITICORUM, 168. doboz, fasc.48. nr. 292.

⁴ MNL OL, C 44, 1830. Nr. 35, f. 1–4; Vö: MNL OL, P 398, 32940. Károlyi Antal 1770. november 2-án, Sváb Kristóf jószágigazgatóhoz címzett leveléből értesülünk arról, hogy Rácz Demeter házának „a’ Nemes Vármegye számára” való megvásárlását tervezi.

⁵ Az adománylevél előkészítő fogalmazványát vagy ennek másolatát lásd: MNL OL, P 392, 8. ladula, 10. doboz, No. 137. Idézi: TERDIK 2007, 359–360.

⁶ MNL OL, C 42, fasc. 92. nr. 14. 152r.

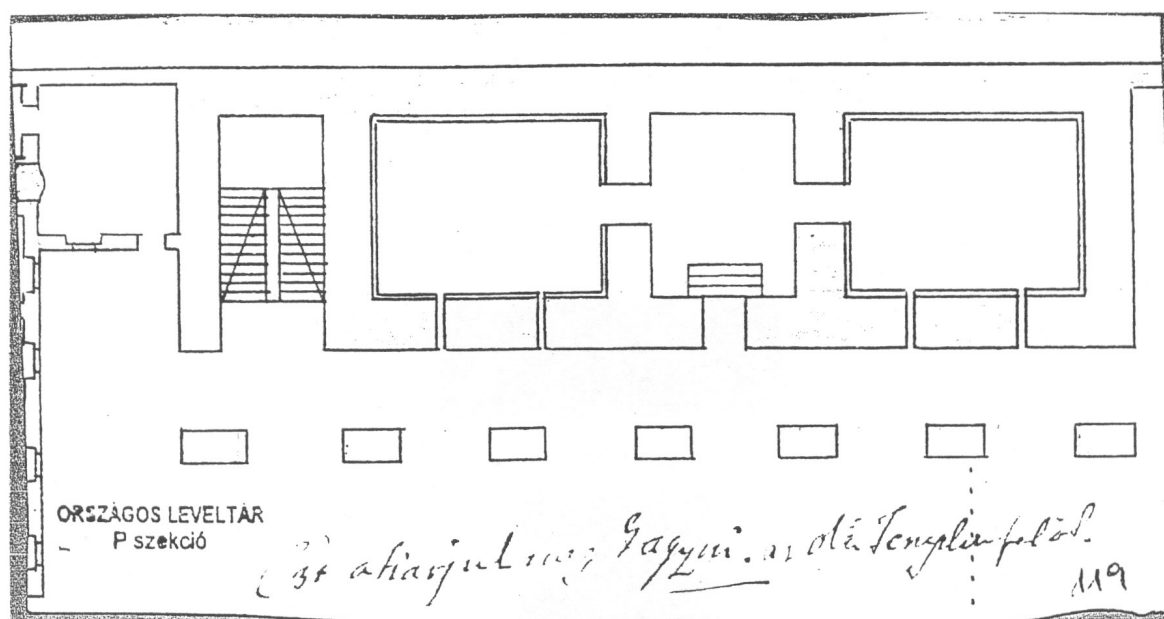
⁷ KvÁLVt-SzVMLVt, PUBLICO-POLITICORUM, 179. doboz, fasc. 52. No. 351.

⁸ MNL OL, P 392, 15. doboz, No. 38. (1780. április 18.)

⁹ Grund Riß des Comitats-Hauses in Groß-Károly. MNL OL, T 20, No.189.

(4), valamint egy régebbi saroképület, a betegszoba („5. Kranken-Zimmer”) állott. A nyugati, Vonház utca felőli oldalon az újonnan emelt istállók (6) és a főszolgabíró számára épült lakrész („7. Neu erbaute Zimmer der Herr Stull-Richtern”) húzódtak. A vár fele vezető (Doina) utca felőli oldalon, a szekérkapu mellett egy régi, lakásként és faraktárként használt épület („2. Alte Wohnung und Holtz Depositorium”) húzódott.

A felmérési rajz jelentősége abban is áll, hogy a görögkatolikus templom felőli oldalon megjelennek rajta azok a 18. századi, valószínűleg nem sokkal a rajz készítése előtt, 1771 és 1780 között épült „új” épületek, amelyek közül a börtöné ma is azonosítható. Borovszky Samu, a vármegye monográfusa feltételezte róla, hogy benne korábban bazilita (görögkatolikus) szerzetesek laktak volna.¹⁰ Ezzel szemben a források arról tanúskodnak, hogy a vármegye székhelyének állandósulása után a vármegyei börtön számára épült 1775 és 1780 között. A börtön alaprajza Mezey felmérése mellett egy ismeretlen keltezésű alaprajzon is megjelenik (2. kép).¹¹

2. kép. A vármegyei börtön alaprajza, 18. század második fele (MNL OL, P 392, 168. fiók, f 119)

Fig. 2. Ground plan of the county prison, second half of the 18th century
(MNL OL, P 392, case no. 168, f 119)

A vármegye második, barokk székháza

Az új vármegyeháza épületének terveit a felmérési rajzzal egy időben Franz Sebastian Rosenstingl bécsi építész készítette el,¹² közülük csak az alaprajz maradt fenn (3. kép).¹³ Ezen a régi megyeháza helyén egy új, a főutca vonalában hosszan elnyúló, a telket északi oldalról teljesen lezáró, földszintes („ohne Stockwerck wie es der Ris anzeigt”) épületet látunk, melynek udvarra néző, a homlokzat síkjából előugró középső rizalitja foglalta magába a három bejáraton át megközelíthető előteret („vor Saal”), ahonnan a nagyterembe („Haupt Saal”), illetve egy folyosóra („Haupt gang”) lehetett jutni. A folyosóra különböző rendeltetésű termeket fűztek fel. Jobboldalt az alispán és a másodalispán szobái, egy inasszoba („erster Vice gespan; zweyter vice gespan, Bediente”), további kisebb szobák, valamint a mellékhelyiségek sorakoztak. A nagyterem bal oldalán levő szárny kialakítására az építész két megoldást javasolt. Az elsőben ide tervezte a főispán lakosztályát és több kisebb helyiséget, a második

¹⁰ BOROVSZKY 1908, 179.

¹¹ NL OL, P 392, 168. fiók, f. 119.

¹² Rosenstinglről bővebben: FATSAR 1999, 2000; BARA 2011.

¹³ MNL OL, T 20, No. 64. A nagykárolyi megyeháza épületeinek alaprajza. (Feliratai: „Risse Lands wohe betreffend und in be-sorgung zu Nehmen nur eines Strickes des lands- oder bezirke genant. Erstes blat No. I. die bemerkung in allen zu Sehen ist mit Zipfer-A.”, „Haupt Plan des grunds in seiner masse von Karol zu erbauung einen Neyen Komitats Haus. No. in ziffer B.”, „Entwurf und grund ris von einen Komitats Haus mit allen ihren benöthigten Theillen bewohnung Komen 1780 gros Karoly ohne Stockwerck wie es der Ris anzeigt”, „F. Rosenstingl 1780”)

változatban pedig a főispán háromszobás lakosztálya és a jelentéktlenebb mellékhelyiségek mellett itt kapott volna helyet két teremben a vármegye levéltára („Archiv”), a jegyző lakása („Notaris wohnung”) és az írnok („Schreiber”) lakása vagy hivatala.

Az udvarba vezető régi kaput Rosenstingl meghagyta. Ezen keresztül lehetett a vármegyeház udvarára, onnan pedig az épületbe jutni. A fő- és oldalhomlokzatokat mindenhol ablakok tagolják, bejáratok csak az udvari oldalon nyílnak.

Az építész a főépület mellett, a kapu bal oldalán észak-dél irányban elnyúló régi épület újjáépítésére is javaslatot tett [ein Theilung in alten bau vor die beamte des Komitats Haus]. Ebbe, a tervrajzon C-vel jelzett, a vár felé vezető utcára (Doina utca) néző szárnyba hivatali lakásokat tervezett. A termeket számokkal látta el, melyek feloldása a tervhez csatolt kísérszövegben található.¹⁴

A Rosenstingl által tervezett megyeháza és a hivatalnokok lakását magába foglaló épületszárny a nem sokkal korábban megépült börtönnel és az ennek folytatásában sorakozó, Mezey rajzáról ismert régi épületekkel, valamint a nyugati oldal gazdasági épületeivel – melyek Rosenstingl rajzára is felkerültek – egységes, belsőudvaros elrendezésű együttest alkottak.

Az 1780-ban valószínűleg már elkezdett építkezésről jelenleg nem rendelkezünk forrásokkal, így azt sem tudjuk eldönteni, hogy végül Rosenstingl terve kivitelezésre került-e. Bizonyos azonban, hogy a mai épület helyén felépült egy új székház, amely melléképületeivel a maihoz hasonló módon egy négyzetes udvart zárt körül, ahogy ezt az első katonai felmérés 1782–1785 között készült szelvénye már rögzíti is (4. kép). Erről az épületről 1810-ben Szirmay Antal az alábbiakat írta: „A vármegye itt tartja a maga közgyűléseit tágas udvarhelyeken épült palotában. A rajta levő épületek olyan bőségesek, hogy a vármegyebeli tisztség a maga nyugodalmát föltalálja.”¹⁵

4. kép. Az első katonai felmérés. Részlet
Fig. 4. The First Military Survey. Fragment

A vármegyeháza új szárnyának építése (1821) és egyéb tervezett átalakítások

Az épület azonban mégsem felelhetett meg sokáig az igényeknek, mivel az 1798. augusztus 23-án tartott megyegyűlésen már a vármegyeház bővítésének szükségességéről tárgyaltak. A fő problémát a gyűlésterem kis mérete és az épület „romladozott és gyengélkedő” állapota jelentette. A gyűlésen elhatározták, hogy felkéri Joseph Bittheusert, a Károlyi család uradalmi építészét, hogy vizsgálja meg az épület állapotát, és megbízzák, hogy mérje fel a telket, tegyen javaslatot a bővítésre, és ezeket a következő rendi gyűlésen mutassa is be.¹⁶

A tervek elkészítésével Bittheuser egyéb elfoglaltságai miatt késlelkedett, így 1799. november 18-án ismét felszólították a kérés maradéktalan teljesítésére.¹⁷ Végül megsürgette munkaadója, Károlyi József is, aki 1799. december 26-án Bécsből küldött levelében már arról értesíti a vármegyét, hogy megbízta az építőmesterét, hogy minden egyéb dolgát félretéve készítse el a vármegyeháza megnagyobbításának tervrajzát, és ezt adja át az alispánnak.¹⁸

A bővítés tervrajza és költségtervezete rövidesen el is készülhetett, ugyanis az 1800. augusztus 25-én tartott gyűlésen határozat született, hogy ezeket engedélyeztetés céljából felküldjék Bécsbe a Magyar Királyi Udvari Kancelláriához.¹⁹ A tervrajz és a kapcsolódó iratanyag sajnos jelenleg lappang, így nem tudjuk megállapítani, hogy mekkora léptékű átépítést terveztek. Ismert azonban a terv mellé csatolt kérelem, amelyből kiderül, hogy az átépítés során a gyűléstermet szerették volna archívummá átalakítani, az új, az előzőnél nagyobb gyűléstermet pedig az emeletre költöztetni.²⁰ Az engedélyeztetés nem ment egyszerűen, ugyanis a Helytartótanács – bizonyára az építési költségek miatt – bekérte a vármegye

¹⁴ Ezt a tervrajzhoz hasonlóan az építész szignójával is ellátta. A kísérszöveg végén ez olvasható: „Franz Rosenstingl Architect und Professor den Civilbau-Kunst.” 1780. július 1. MNL OL, T 20, No. 97/6.

¹⁵ SZIRMAY 1810, 8.

¹⁶ MNL OL, C 44, 473. cs. (1828), F.16. A.

¹⁷ MNL OL, C 44, 473. cs. (1828), F. 16. B.

¹⁸ MNL OL, C 44, 473. cs. (1828), F. 16. C.

¹⁹ MNL OL, C 44, 473. cs. (1828), F. 16. D.

²⁰ MNL OL, C 44, 283. cs. (1800), F. 104.

és a fiskális kassza 1798–1799. évi számadásait. Időközben egyéb akadályok is felmerülhettek, mivel a vármegye többször (1801, 1805 folyamán) is meg kellett ismételje a kérését.²¹ Végül 1806. január 7-én megérkezett az engedély, a munkálatok azonban, feltehetően gazdasági okok miatt, elmaradtak.²²

Az építés ügye 1810–1811-ben került ismét napirendre, amikor a Helytartótanács két leiratot intézett a megyéhez (1810. november 14., 1811. január 8.). Ezekben tájékoztatást kért a megyei fogházak, a levéltárak, a fiskális és magánpénztár állapotáról.²³ Kihasználva az alkalmat, a vármegye beszámolt az épület állapotáról és hiányosságairól, és ismét kérelmezte a székház bővítésének engedélyezését. A kérelmet elutasították.²⁴

Hasonló alkalom adódott a terv véghezvitelére 1813-ban, amikor a Helytartótanács rendeletben szólította fel a vármegyét, hogy gondoskodjanak megfelelő méretű börtönökről, sőt, ezekben a különböző felekezetek számára kápolnákat is alakítsanak ki.²⁵ Mivel Szatmár vármegye székháza nem felelt meg ezen elvárásoknak, a Helytartótanács (1813. október 5-én) engedélyezte a bővítést, és ennek költségeire 16 256 forint 45¼ krajcár kivételét a házi pénztárból (*cassa domestica*).²⁶ Az 1820. december 1-i nagykarolyi közgyűlésen elhatározták, hogy a fogház bővítése és a kápolna kialakítása mellett új adószedői/pénztárosi hivatal és várnagyi szállást (*perceptorialis és hadnagyi quartélyt*) is építenek. A gyűlés jegyzőkönyvének kivonatából arról is értesülünk, hogy a munkálatokat valamilyen már meglevő rajz – talán Bittheuser 1800-ban készült terve – szerint akarták elkezdni. Ezt a megye mérnökével (*ingenieur*) mindössze annyira szerették volna megváltoztatni, hogy a rendeletnek megfelelően az új épületben két kápolna is helyet kapjon.²⁷

A munkálatok 1821-ben zajlottak. A felépült új épületszárnyban az adószedői/pénztárosi hivatal és a várnagyi szállás helyiségei (*perceptoratus és castellanusi quartélyok*), valamint egy katolikus kápolna kapott helyet. A forrásokból sajnos nem derül ki, hogy az új szárny pontosan hol helyezkedett el, illetve hogyan kapcsolódott a régi épülethez. Az építés költséglistája megnevez néhány mestert is, például Fock Ignác kőművesmestert, aki feltehetően az építkezést is vezette, és akinek az egész épület falainak felrakásáért, vakolásáért és fedéséért az előzetes megállapodás szerint 1614 forint 51 krajcárt fizettek, valamint Fideli Ekker asztalost, akinek a különböző asztalosmunkákért 1321 forint 1 krajcár járt. Az összköltség (11 422 forint 25 krajcár) megközelítőleg 5000 forinttal volt kevesebb a Helytartótanács által biztosított támogatásnál.²⁸

Mivel a fennmaradt összeg nem volt elegendő a meglévő épület átalakítására, egy nagyobb gyűlésteremmel és archívummal való bővítésére, ezek költségeit a vármegye közadakozásból szeretne volna fedezni. Ezért 1821 decemberében felszólította a megye előljáróit, birtokosait, hogy pénzzel, építőanyaggal vagy terményadománnyal járuljanak hozzá a költségekhez.²⁹ Az 1822. március 11-én tartott közgyűlésen – amikorra közadakozásból már közel 2400 forint, jelentős mennyiségű gabona („szemes élet”) és faanyag összegyűlt –, elhatározták, hogy segélyért fordulnak a Károlyiakhoz a szükséges „néhány ezer tégláért és zindelyért”, illetve a szatmári püspökséghez és káptalanhoz.³⁰ 1824-ben a főispán évi honoráriumának egyharmadát, azaz ötszáz pengő forintot, a magisztrátusi tisztviselők pedig járandóságuk egynegyedét ajánlották fel építési célra.³¹ Az adományokat az erre a célra nyitott pénztárkönyvben vezették.³²

A börtön bővítésének ügyét először az 1825. március 14-i gyűlésen tárgyalták, és elhatározták, hogy hozzáfognak a vármegyeháznál levő tömlőcök bővítésének előkészítéséhez, hogy a munkát az év végéig befejezhessék.³³ Szándékukban állt a református és az evangélikus rabok számára egy közös kápolna építése is, amelyet az 1821-ben megépült új szárnyban található katolikus kápolnával átellenben szerettek volna kialakítani.³⁴ Mindezt nyilvánvalóan ösztönözhetette a már említett hely-

²¹ MNL OL, C 44, 473. cs. (1828), F. 16. E.

²² MNL OL, C 44, 473. cs. (1828), F. 16, 42r–v.

²³ MNL OL, C 44, 473. cs. (1828), F. 16.2. sz. irat.

²⁴ MNL OL, C 44, 473. cs. (1828), F. 16. 4. sz. irat.

²⁵ MNL OL, C 44, 473. cs. (1828), F. 16. 5. sz. irat.

²⁶ MNL OL, C 44, 473. cs. (1828), F. 16. 4. sz. irat, 42v.

²⁷ MNL OL, C 44, 473. cs. (1828), F. 16.4. sz. irat.

²⁸ MNL OL, C 44, 1828. f. 16. p. 4.10. sz. irat.

²⁹ MNL OL, C 44, 1828. f. 16. p. 4. 6. sz. irat.

³⁰ MNL OL, C 44, 1828. f. 16. p. 4. 7. sz. irat.

³¹ MNL OL, C 44, 1828. f. 16. p. 4. 8–9. sz. irat.

³² KvÁLVt–SZVMLVt; JURIDICA, 1540. doboz, számozatlan iratcsomó.

³³ MNL OL, C 44, 1828. f. 16. p. 4. 10. sz. irat.

³⁴ MNL OL, C 44, 1828. f. 16. p. 4. 11. sz. irat.

tartótanácsi rendelet, de a raboknak a felekezeti hovatartozását is figyelembe vevő lelki gondozását a vármegye is szem előtt tartotta. Már 1821-ben rendelkezett, hogy a katolikus és a református istentiszteletek részére külön termeket rendeljenek, ezt követően pedig a börtönök felügyeletét végző hadnaggyal számba vétette a rabokat és ezek büntetteit. Ez egyrészt a tervezett bővítés nagyságának megállapítása miatt lehetett fontos, másrészt azért – ahogyan az egyik iratból ki is derül –, hogy a lelkipásztorok az elkövetett bűncselekményekhez tudják igazítani rendszeres, heti két alkalommal tartott prédikációikat, tanításait.³⁵

Szatmár vagy Nagykároly? Vita a megyeszékhelyről

Az 1821-ben kezdődő munkálatok folytatását egy váratlan körülmény szakította meg. Az 1829. december 9-i közgyűlésen a megyei előjáróság egy csoportja felszólalt, hogy a megye székhelyét át akarják helyeztetni a szabad királyi városi ranggal rendelkező Szatmárra, és ott új székházat szeretnének építtetni.

Az ügy kivizsgálására küldöttséget állítottak fel. Ennek jelentését 1830. február 10-én már Szatmárnémetiben, egy közgyűlésen vitatták meg, majd a Helytartótanácschoz felterjesztést fogalmaztak meg, amelyben összefoglalták a székhelyváltás szükségességének legfontosabb okait. Azzal érveltek, hogy Nagykároly gyakorlatilag jogtalanul tölti be a megyeszékhely szerepét, mivel ez a státusz a megyeszékhelyek létrehozását elrendelő 1723. évi 73. számú törvénycikk értelmében csak a szabad királyi városokat, törvényhatósági központokat, de legalább privilégiumokkal bíró mezővárosokat illeti, ezzel szemben Nagykároly nem rendelkezik municipális jogokkal, ráadásul nem a megye központjában, hanem annak szélén található. Megemlítik, hogy mindössze azért helyezték 1771-ben Nagykárolyba a vármegyeközpontot, mert Szatmáron az idő tájt gyakoriak voltak az árvizek, amelyek megközelíthetetlené tették. Az árvízveszély a Szamos szabályozásával megszűnt, 1821 óta nem voltak jelentős áradások. Emellett Szatmár jogi státusza, központi elhelyezkedése, az állami adminisztráció alatt álló bányavárosokhoz való közelsége és a szatmári püspökség jelenléte miatt is indokolja, hogy oda helyezzék a székhelyet. A kérelmezők javasolták, hogy az addigi székház épületeiben létesítsenek lovas kaszárnnyát a megyebeli katonaság részére, illetve ígéretet tettek, hogy az új megyeháza építésének költségeit saját erőből, közadakozásból, nem a lakosságra kivetett különadókból fedezik.³⁶

1830. január 31-én Nagykároly városa is tájékoztatta a Helytartótanácsot Szatmár szándékáról. A nagykárolyiak levelükben igyekeztek megvédeni érdekeiket, hangsúlyozva, hogy a város mindig szívéen viselte a székház sorsát, és sokat tett azért, hogy az a jelenlegi díszes állapotába kerüljön. Emellett felsorolták azokat az elsősorban gazdasági hátrányokat, amelyek a székhely áthelyezéséből származnának, és természetesen azokat az érveket is, amelyek a megyeszékhely helyének megtartása mellett szóltak. Elleneztek azt, hogy az épületben kaszárnnyát alakítsanak ki, mert ez nagyon megterhelné a várost, de maga az épület sem alkalmas erre a célra.³⁷

Mindkét város, a gyakorlati érveken túl, elsősorban gazdasági megfontolásból ragaszkodott a megyeszékhely megtartásához, illetve megszerzéséhez. Míg Nagykároly amiatt aggódott, hogy státuszának elvesztése városi jellegének alapját, a kereskedelmet fogja hátrányosan érinteni, féltette addig virágzó gabonapiacát, aggódott a mesteremberek és kereskedők elvándorlása miatt, Szatmár épp ellenkezőleg, lakosságának és gazdasági erejének további növekedését, Szatmár, Közép-Szolnok, Ugocsa és Máramaros vármegyék kereskedelmi központjává való előlépését, egyben a környező települések fejlődését remélte az új státusz megszerzésétől.

Az ügyet a vármegye és a székház történetében meghatározó szerepet játszó Károlyiak sem hagyták szó nélkül. 1830. február 8-án gróf Károlyi József fiai, István, Lajos és György a Helytartótanácschoz intézett felterjesztésükben hosszasan fejtegették felháborodásukat és tiltakozásukat.³⁸ Állásfoglalásukat a Helytartótanács mellett az ügyet vizsgáló, az 1829. decemberi gyűlésen felállított bizottság is megkapta, hogy a megyegyűlésen felolvassák, majd ne mulasszák el a „felsőbb helyekre” küldött jelentéshez csatolni.³⁹ 1830. január 8-i keltezésű, jogi képviselőik által fogalmazott nyilatkozatukban emlékeztették a bizottságot, hogy az 1771-es *restaurationalis* nagygyűlésen, amelyen a me-

³⁵ MNL OL, C 44, 1828. f. 16. p. 4. 5. sz. irat.

³⁶ MNL OL, C 44, 486. cs. (1830), F. 35. 3. irat, 14–18.

³⁷ MNL OL, C 44, 486. cs. (1830), F. 35. 2. irat, 10–12v.

³⁸ MNL OL, C 44, 486. cs. (1830), F. 35. 1. irat, 1–9.

³⁹ A dokumentumot nem szignálták, ezért feltételezhető, hogy a nyilatkozat másolata vagy fogalmazványa lehet. MNL OL, C 44, 486. cs. (1830), F. 35.4. irat.

gyesékhelyről döntöttek, nagyrészt szatmári és Szatmár környékéről származó tagok választották Nagykárolyt megyeszékhelyül. Persze nem mulasztották el felidézni a Károlyiak szerepét a székhely történetében: a ma is álló, megyeszékhelynek használt épületet Károlyi Antal, Nagykároly földesura, az akkori főispán saját házi pénztárából vásárolta, mentesítve fundusát a földesúri adózás alól addig, amíg azt vármegyezházként használják. Később pedig, amikor báró Vécsey Miklós főispán megszerezte a szükséges engedélyt az épület kibővítésére, a munkálatokat a most élő Károlyi István, Lajos és György grófok építőanyaggal, munkaerővel jelentős támogatásban részesítették, melynek köszönhetően a megyeháza a maga 70 szobájával megfelelő szállást biztosít a vármegye tisztjei számára.

A nyilatkozat, Nagykároly városának leveléhez hasonlóan, az 58 évig Nagykárolyban működő megyeszékhely régi helyén maradása mellett érvelt. Figyelmeztetett, hogy az egykori adománylevél értelmében a vármegye telke vissza fog kerülni a család tulajdonába, ami a rajta álló épület további sorsát is megpecsételheti. A család nem fog hozzájárulni, hogy azt más célokra használják, és nem is szándékszik azt megvásárolni, a vármegye pedig sem a vásárláshoz, sem az új székház építéséhez szükséges anyagi forrásokkal nem rendelkezik. Kaszárnyává alakítását pedig azért ellenzi, mert a megyében már több tiszti kvártélyház áll: kettő Nagykárolyban, egy-egy Mezőpetriben, Szaniszlón, Fényen, Csanáloson és Nagymajtényban. Jelzi, hogy Szatmár már csak a gyakori árvizek miatt sem lenne megfelelő, mert ilyen esetekben a megyegyűlések is akadályoztatva lennének, a megemelkedett talajvíz pedig elárasztással fenyegetné a vármegyei börtöncellákat, amelyeket általában a megyeházak pince- vagy földszintjén szoktak kialakítani. Mindemellett a vármegyét nagyon megterhelné a tisztviselők szállításának és a hivatalos levelek küldésének költsége is, amelyet Nagykárolyban, mivel az a vármegye joghatósága alá tartozott, a jobbágyság bevonásával, előfogadás (forspont) révén oldottak meg, erre azonban a szabad királyi város Szatmáron nem lesz lehetőség, ott ezt csakis a polgárság fizetett foglalkoztatásával lehetne működtetni. Problémát jelenthet az építésre alkalmas, száraz, adómentes telek hiánya is. A nyilatkozat siet hangsúlyozni, hogy az építés költségeihez a Károlyi család nem fog hozzájárulni, sőt a vármegye adójának felét fizető Károlyi-uradalom jobbágyságát is eltiltja az építkezésben való segédkezéstől, „ki lévén már azok eléggé fáradva a mostani vármegye háza körül tett munkába”. Fontosabbnak ítéli, hogy a befolyt járulékokat és adományokat sürgetőbb problémák megoldására, például az utak javítására fordítsák.

Az ügy további fejleményei nem ismertek. A vita 1889-ben mérgesedett el ismét, amikor a pénzügy-igazgatóságot Szatmárról Nagykárolyba helyezték, kiváltva ezzel a szatmáriak elégedetlenségét. A vita odáig fajult, hogy végül nemcsak a pénzügy-igazgatóság visszahelyezését próbálták elérni, hanem ismét szervezkedést indítottak a vármegye székhelyének áthelyezésére.⁴⁰ Mindkét tábor különböző fórumokon (megyegyűlési felszólalások, viták, a szatmári *Szamos* és a nagykárolyi *Nagykároly és Vidéke* hetilapok tárcái, minisztériumi felterjesztések révén) próbálta érdekeit érvényesíteni.⁴¹

Az 1834. évi földrengés és a vármegyeház egyik udvari szárnyának kijavítása (1837–1842)

A székház az 1834. október 15-én az Érmelléken pusztító földrengéssorozatban súlyosan megsérült: a vármegyének a Helytartótanácshoz küldött beszámolója szerint a földrengés során a legfontosabb helyiségek, így a vármegyegyűlések és a törvényszék számára rendelt termek, a főispáni lakosztály, a nyíri járás pertára, az alispáni kancellária szobái használhatatlanná váltak, összedőléssel fenyegettek.⁴²

A vármegyei közgyűlés 1834. november 10-én úgy határozott, hogy nem építenek új székházat, hanem visszabontják az emeleti részt, és csak a földszintet állítják helyre egyszerű gerendás mennyezettel.⁴³ A helyreállítás tervét Tótfalusy Sámuel földmérő készítette el, és az 1835 márciusában tartott megyegyűlésen jóvá is hagyták.⁴⁴ Időközben a közgyűléseket alkalmi helyszíneken, gyakran a városon kívül, kocsmákban és más, nagyobb teremmel rendelkező épületekben tartották.⁴⁵ A Helytartótanács 1835 áprilisában viszonylag csekély összeget, háromezer forintot folyósított a helyreállításra.⁴⁶ A vármegye az emelet elbontásával a földszinten szeretett volna kialakítani a közgyűlések és

⁴⁰ BOROVSKY 1908, 550–551.

⁴¹ Különösen beszédek e tekintetben a helyi sajtó tárcái. Vö. *Nagykároly és Vidéke* 6. 29. (1889. július 20.); *Szamos* 21. 57. (1889)

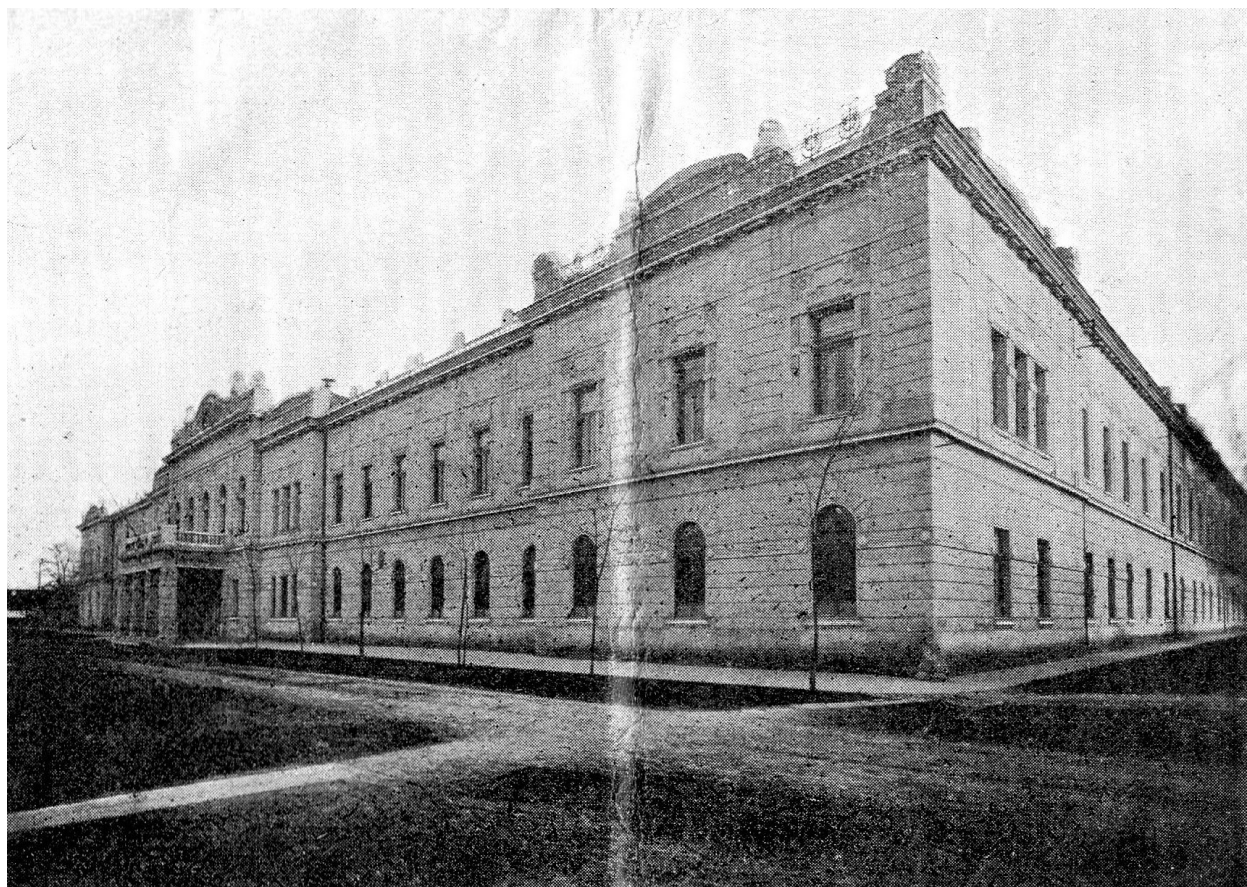
⁴² MNL OL, C 44, 578. cs. (1843), F. 12.

⁴³ FAZEKAS 2006, 489.

⁴⁴ FAZEKAS 2006, 489.

⁴⁵ MNL OL, C 44, 578. cs. (1843), F. 12.

⁴⁶ MNL OL, C 44, 578. cs. (1843), F. 18r.

4a kép. A vármegyeháza átalakítás előtti homlokzata
Fig. 4a. The facade of the county hall before the rebuilding

a törvényszék tartására alkalmas termeket, azonban az emeleti, főispáni lakosztályt magába foglaló rész lebontásával kiderült, hogy valójában az épület helyreállíthatatlan, és alapjaitól kell újjáépíteni.⁴⁷

Az 1835. szeptemberi közgyűlésen elhatározták, hogy a megyeszékhely továbbra is Nagykárolyban marad, és egy újabb bizottságot állítottak fel, amelyre az új székház tervének és költségvetésének elkészítését bízta. Az építkezés költségeire a rendek 20 000 forintnyi alapítványt tettek, Károlyi György pedig pénzadománnyal, valamint építőanyaggal járult hozzá az építkezéshez.⁴⁸

1837. június 6-án a vármegye ismét engedélyért fordult a Helytartótanácshoz, hogy a korábban megítélt támogatást az építési munkálatok elkezdésére fordíthassa, de vállalta, hogy a fennmaradó költségeket közadakozásból fogja fedezni.⁴⁹ A terveket és az építés költségvetési tervezetét a Helytartótanács (1837. július 19.) is bekérte.⁵⁰

A szűkös anyagi lehetőségek miatt feltételezhetjük, hogy az 1837–1842 között zajló munkálatok során a régi épület valamelyik részét – talán az 1821-es új szárnyat – állították helyre.

A munkálatok folytatására a gyűléstermet, valamint a főispáni és alispáni lakásokat is magába foglaló új épületre a vármegye forrásai nem voltak elegendők. 1842-ben ismét a Helytartótanácshoz folyamodtak, és kérelmezték, hogy felhasználhassák azt az évi 400 forintot, amelyből korábban az alispán szállásdíját fedezték.⁵¹ A kérelmet alaptalannak ítélték (1843. április 25.), mivel korábban – a megyegyűlésnek az 1837. június 6-i, a Helytartótanácsnak is elküldött nyilatkozata szerint – a megye nemesei magukra vállalták az építésnek az akkor megítélt háromezer forint támogatáson felüli költségeit. A válaszlevélből emellett kiderül az is, hogy az ügy folyamán a vármegye több szabálytalanságot is vétett: nem küldte el az épület kért tervrajzát és költségvetését, illetve az említett 400 forintot is jogtalanul fordította szállásdíjra.⁵²

⁴⁷ MNL OL, C 44, 578. cs. (1843), F.

⁴⁸ FAZEKAS 2006, 489.

⁴⁹ MNL OL, C 44, 578. cs. (1843), F. 12.

⁵⁰ MNL OL, C 44, 578. cs. (1843), F. 12, 18.

⁵¹ MNL OL C 44, 578. cs. (1843), F. 12.

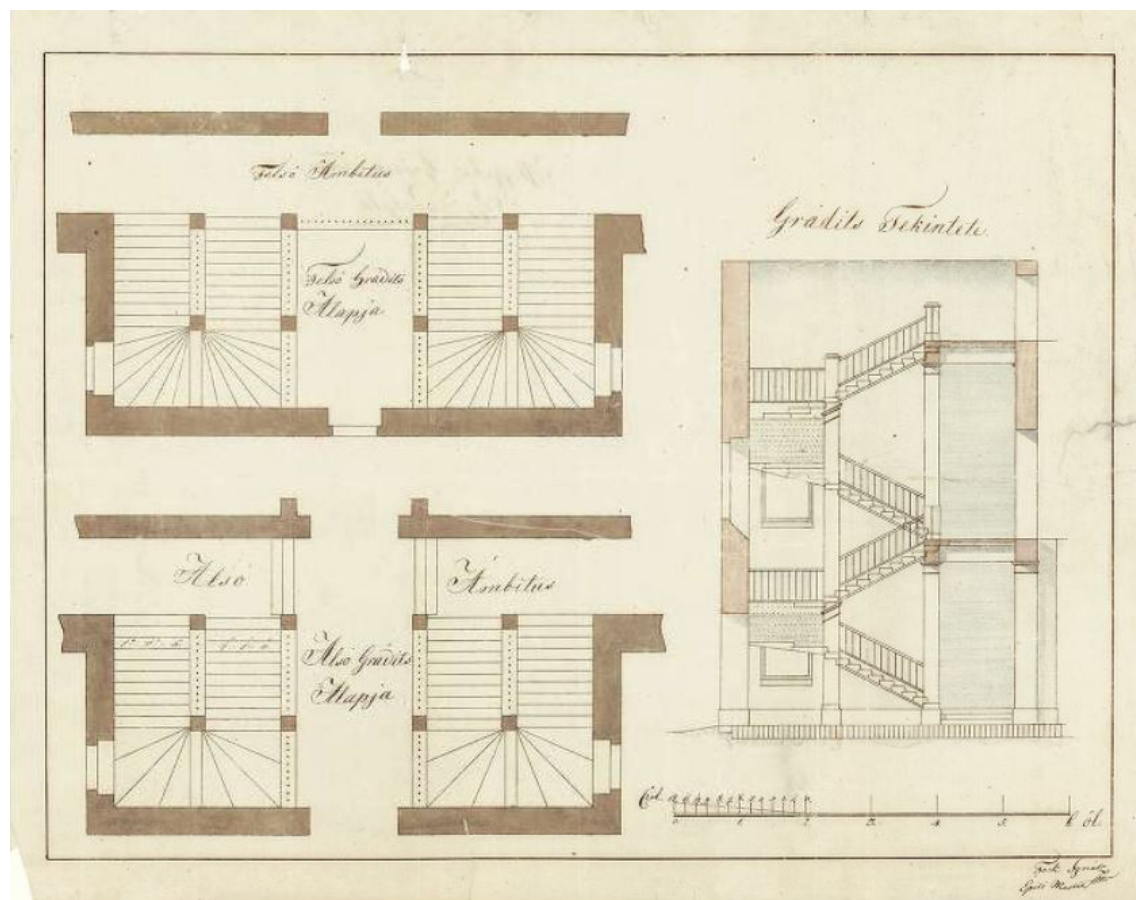
⁵² MNL OL C 44, 578. cs. (1843), F. 12, 18–19.

Az Ybl Miklóshoz köthető klasszicista, 19. századi periódus

A székház sorsát ismét a Károlyi család közbelépése vitte előre. Az új megyeháza építésének költségeihez jelentős pénzösszeggel, valamint tégl- és faanyaggal is hozzájárult Károlyi György, aki 1839-től Szatmár vármegye főispánja volt. Feltételezhetően az ő javaslatára bízták meg az akkor pályájának kezdetén álló Ybl Miklós építést a megyeháza tervének elkészítésével.

Károlyi György jelentős összegeket fordított a nagykárolyi uradalom földrengésben károsodott épületeinek helyreállítására. Ybl a Károlyiakkal Heinrich Koch építész révén kerülhetett kapcsolatba, akinek budapesti irodájában gyakornokként dolgozott 1836-tól. Így, építészsegédként vett részt a fehérvárcsurgói kastély építkezéseiben (1844–1849) és a pesti Károlyi-palota átépítésének munkálataiban. Károlyi György nagykárolyi birtokaira már önállóan, utóbbi meghívására érkezett, és itt az 1840-es évektől kezdődően több építkezést vezetett. Feladata elsősorban a földrengés idején megsérült jelentősebb épületek helyreállítása, újjáépítése volt. Így például tervei alapján építették újjá 1844–1848 között a kaplonyi Páduai Szent Antal-templomot és az ehhez csatlakozó Károlyi-kriptát, de terveket készített a nagykárolyi Szarvas-fogadónak (a jelenlegi polgármesteri hivatal) egy színház- és bálteremmel való bővítéséhez (1845–1846), illetve felügyelte, irányította a nagykárolyi piarista templom és rendház (1857–1860) és az erdődi katolikus templom felújítási munkálatait.⁵³

Szatmár vármegye nagykárolyi székházának újjáépítését mindeddig a szakirodalom nem kötötte Ybl Miklóshoz, annak ellenére, hogy már a megyeháza 20. századi átalakításának az Építő Iparban közölt dokumentációjában szereplő, a vármegye-háza átalakítás előtti homlokzatáról készült fényképfelvétel (4a kép) feliratában is szerepel Ybl neve, Ybl Ervin az építésről írott monográfiájának egyik lábjegyzetében pedig szintén hozzá köti a nagykárolyi megyeháza építését.⁵⁴ Yblnek a megyeházához készített tervei, akárcsak a szintén jelentős kaplonyi építkezés tervanyaga, nem került elő, mindössze az építész hagyatékában található számlák utalnak a közreműködésére. Ugyancsak az előkerült

5. kép. A vármegye-ház lépcsőházának tervrajza, Fock Ignác, 1854 (BFL-YBL TERV, No. 19/10)
Fig. 5. Plan of the stairway in the county hall, Ignác Fock, 1854 (BFL-YBL TERV, No. 19/10)

⁵³ YBL 1956, 15–16; GERLE-MARÓTY 2002, 16.

⁵⁴ Építő Ipar 31. 30. (1907. július 28.) 291; YBL 1956, 120, 33. lábjegyzet.

6. kép. Szatmár vármegye székháza és annak díszterme az átépítés előtt (VÉRTESY 1906)

Fig. 6. The county hall of Szatmár County and its ceremonial hall before the rebuilding (VÉRTESY 1906)

kisebb írott forrásokból lehet következtetni arra, hogy az építkezés 1847 körül már javában zajlott, és valamikor 1854–1855 körül fejeződhetett be.

Valószínűleg ehhez a nagykárolyi építkezéshez küldött 160 burkolótéglát Victor Brachmetter, a wagrami Doblhoff-féle kerámiagyár megbízottja 1847. október 25-én, amint ez egy Ybl Miklósnak címzett levélből kiderül.⁵⁵ Ugyancsak 1847 decemberében Johann Klein Nagykárolyból arról tudósít, hogy a vármegyeháza épületének munkálatai pénzhiány miatt rosszul állnak, már egy ideje szünetel az építkezés: a kőművesek és az ácsok két hónappal korábbi bérüket sem kapták kézhez, illetve Ybl drágán szerződtette az asztalosokat és a lakatosokat.⁵⁶ A munkálatok, talán az 1848-as események miatt, és az építkezés volumenéből adódóan elhúzódhattak, ugyanis a lépcsőház kialakításához csak 1854-ben készült tervrajz (5. kép).⁵⁷ Ezt a kisebb rajzot Fock Ignác építőmester készítette, aki feltételezhetően Ybl segéde, a kivitelező lehetett. Fockot az 1828-as országos összeírás hat legénnyel dolgozó kőművesmesterként veszi számba.⁵⁸ Személye azonos lehet az 1821-ben épült szárny költséglistájában szereplő Fock Ignác kőművesmesterrel, aki – mint nagykárolyi építőmester – több környékbeli templom (Nyírpasarnya, görögkatolikus templom, 1822; Kántorjánosi, református templom, 1829; Baktalórántháza, református templom, 1835; Érkörtvélyes, református templom, 1840) építésében is részt vett.⁵⁹

Az építkezések ideje alatt a gyűléseket kezdetben a vármegyeházzal szemben levő, a későbbi kaszinóépület helyén álló Aranycsillag fogadóban, majd az udvari szárnyépületben tartották. Ezekben az években dolgozott itt vármegyei főjegyzőként Kölcsény Ferenc.⁶⁰ Írószobája az emeleten volt, ahová később a járásbírói hivatal került (7. kép).⁶¹ Az 1834. december 9-én tartott megyegyűlésen itt mondott beszédet Wesselényi Miklós, élesen bírálva a kormányzatot a reformok elbuktatásáért;

⁵⁵ HU BFL XV.17.f.331.a, 66/2–3 f. Keltezés: 1847. október: 25. Wagram bei Günselsdorf.

⁵⁶ HU BFL XV.17.f.331.a, 66/8–10. Keltezés: 1847. december 22., Nagykároly.

⁵⁷ BFL-YBL TERV, No. 19/10.

⁵⁸ KAPOSSY 1952, 136.

⁵⁹ TERDIK 2011, 32–33.

⁶⁰ Erről egyébként Petőfi is megemlékezik *Nagykárolyban* című versében (1846): „Hát e falak közt hangoznak / Nagy szavaid, oh Kölcsény?... / Ti emberek, nem féltek: épen / E szent helyet ily nagy mértékben / Megszentségteleníteni? / Isten, küldd e helőta népre / Földed legszörnyűbb zsarnokát, / Hadd kapjon érdeme díjába / Kezére bilincset, nyakába / Jármot, hátára kancsukát!”

⁶¹ Közli: VÉRTESY 1906, 141.

7. kép. Kölcsey Ferenc lakása a vármegyeház melléképületében (VÉRTESY 1906)

Fig. 7. Ferenc Kölcsey's apartment in the annexes of the county hall (VÉRTESY 1906)

köríves, az emeletet pedig egyenes záródású, szemöldökpárkánnyal díszített ablakok tagolták. A középrizalit két oldalán – a jelenlegi állapothoz hasonlóan – szintenként egy-egy háromosztatú ablak által meghatározott, kissé előugratott homlokzatszakasz különült el, mely mögött minden bizonnyal mindkét szinten egy-egy nagyobb terem, alul a fogadótér, az emeleten pedig a gyűlésterem kapott helyet. Hasonló hármastagolású ablakok nyíltak a jelenlegi Jókai/Doina utca felőli (K) szárny sarokrészén is (4. kép). A főhomlokzati szárny fölé magasodó, sátozotttetővel fedett középpavilon a földszinten egy-egy egyenes záródású ablakkal közrefogott hármastagolású (két gyalogos és egy kocsibehajtó) kapunyílás, az emeleten hat lizéna között öt félköríves, szemöldökpárkányos ablak tagolta, és egyszerű, konzolos párkány zárta le.

Az oldalhomlokzatokról sajnos nem rendelkezünk forrásokkal, de a korabeli oldalnézeti fényképeken felbukkanó részletek alapján (4., 6. kép) megállapíthatjuk, hogy a 19. század közepén a fő szárnyal egyidejűleg kiépült a Jókai/Doina utcai (K) szárny és a Vohnház utca (Ny) felőli oldalszárny főszárny felőli része is. A hozzájuk csatlakozó, a főépületet az udvart lezáró hátsó épülettömbbel összekötő mellékszárnyak közül a nyugati a földrengés után nem épült újjá, a keleti pedig – amely valószínűleg azonos az 1837–1842 között kijavított szárnyal – ekkor még csak földszintes volt, és csak majd a század végén alakították emeletessé.

Az udvart lezáró melléképület hátsó, görögkatolikus templom felőli része átvészelte a földrengést. A Vohnház utca felőli oldalának emeletén egykoron Kölcsey írószobája és lakása húzódott (7. kép). Utóbb ide került a járásbírói hivatal, nemrégiben szociális célokra felújították, de a későbbi ajtó- és ablaknyílás-átalakítások ellenére többé-kevésbé napjainkig őrzi eredeti formáját. Nem sokkal korábban épülhetett a folytatásában húzódó, jelenleg romos, kissé alacsonyabb épületrész, amely hasonló kialakítást kapott: a homlokzatok két szintjét lizénák közé helyezett egyenes záródású ablakok, az udvari oldalon pedig kosáriríves, zárt árkádos folyosó tagolja. Ez az épületrész foglalta magába a vármegyei börtönt is, amelynek udvar felőli homlokzatát a 19. század eleji átalakításáig nyolc ívből álló árkádsor tagolta (1. kép).

később ezért hűtlenségi perbe is fogták.⁶² Az 1841. február 22-i közgyűlésen itt dolgozták ki az ún. „szatmári 12 pontot”, a reformkor politikatörténetének fontos programtervezetét.⁶³

Az Ybl által tervezett, U alaprajzú klasszicista épület – mely az ebben az időszakban felépülő szatmárnémeti székesegyház és püspöki palota mellett a megye legjelentősebb klasszicista emlékeinek egyike lehetett – főhomlokzata több század eleji képes levelezőlapon és egy Cserna Károly által készített rajzon is megjelenik (6. kép).⁶⁴ Ezek rávilágítanak arra, hogy a jelenlegi épület főszárnya és részben a mellékutca irányába elhúzódó mellékszárnyak már ekkor kiépültek. Összehasonlítva az épület jelenlegi állapotával, megállapítható, hogy a későbbi, 20. század eleji átalakítás lényegesen nem érintette az alaprajzi elrendezést, sőt a legtöbb esetben még a terembeosztást és az ablakok elrendezését sem.

Akárcsak napjainkban, a hosszan elnyúló főhomlokzat a két sarokrizalit és a főbejáratot is magába foglaló középpavilon köré szerveződött. Utóbbi kivételével a földszintet mindenütt fél-

⁶² BOROVSKY 1908, 180; KALLA 2010, 575.

⁶³ PÓK 1997, 129–135.

⁶⁴ Közli: VÉRTESY 1906, 135.

Szecessziós átépítés (1904–1905)

Az épület állapota a 20. század elejére leromlott, ezért 1904-ben elhatározták, hogy felújítják. Elsősorban a főhomlokzat, a nagyterem mennyezete, a tetőzet, az ajtók és ablakok, valamint a padlózat szorult felújításra, de szükségessé vált az épület bővítése, a hivatalok számának növelése és a főispáni lakás építése is. Utóbbi orvoslására Ujfalussy Sándor alispán idejében (1881–) földszintesre kiépítették a vármegyeház nyugati szárnyát, Nagy László alispán idejében (1895–) pedig a keleti mellékszárnnyra húztak emeletet.⁶⁵

Az építkezéseket tárgyaló bizottság felvette egy új megyeháza építésének ötletét is, ezt azonban hamar elvetették, ugyanis újjáépítés esetén 650 000–800 000 korona költséggel kellett volna számolniuk, szemben az átalakítás 300 000 koronára becsült költségével. Kezdetben csak a Kölcsey/Culturii utca felőli főszárnyat, illetve a keleti, Jókai/Doina utca felőli mellékszárnnyat szerették volna átalakítani, végül azonban elhatározták, hogy emeletessé bővítik a jobb oldali (Ny), Vohnház utcai, kb. 66 méter hosszú, földszintes szárnyat is.

A tervek elkészítésével Schodits Lajos (1872–1941) építész, a Magyar Állami Felső Építő Ipariskola tanárát bízták meg, a kivitelezési munkálatokra pályázni lehetett. 1904. május 5-ig összesen 79 pályázat érkezett be, közülük az összes munkálatokra csak négy vállalkozó pályázott. A bizottság a legolcsóbbat, Müller Miksa és Antal löcsei cégének ajánlatát fogadta el. Ők 13% engedménnyel, összesen 203 590 korona 19 fillérért vállalták el a kivitelezést.⁶⁶ A munkálatokat Lichtschein Lajos mérnök ellenőrizte.

Az építési tervrajzokat (földszinti és emeleti alaprajz) több, a munkálatok befejezése után készült homlokzati és belső fényképfelvétellel együtt és az építkezések részletes bemutatásával maga az építész közölte az Építő Ipar 1907. évi 30–34. számában.⁶⁷

Az építkezés, amelynek során Borovszky megfogalmazása szerint „az addig egyszerű kialakítású épületre a szecesszió divatos stíljét erőszakolták rá”, 1904. május 10-én kezdődött meg, és a munkálatok többsége, a középső, reprezentatívabb rész kivételével, novemberre el is készült.⁶⁸ Az alaprajzon nem módosítottak, meghagyták a falakat, mennyezeteket, földemeket és a fedélszéket is. A régi bádognetű helyett kátránylemezes palafödést használtak. Felmagasították a sarokrízalitokat, kiemelték a középrészt, eléje négy falazott oszlopon nyugvó, baluszteres mellvédű erkélyt építettek. Ezt az oszlopos kocsithajtót az 1940-es években, az épület funkcióváltását követően bonthatták le. Ekkor pusztulhatott el az oromzat domborműves díszítése is, amelyen a magyar korona alá elhelyezve a vármegye címere, valamint a három rendezett tanácsú város, Nagykároly, Nagybánya és Felsőbánya egyesített címere volt látható (11. kép).⁶⁹ A homlokzatok átalakítása, a mellékszárnny megemelése után a munkálatok a belsőben folytatódtak. Kicserélték az ajtókat, ablakokat, az ablaknyílásokhoz azonban nem nyúltak, mivel ezek csak 15 cm mélyre voltak bekötte a falszövetbe, illetve az első eme-

8. kép. Anton Einsle: Kölcsey Ferenc (1839).
Weinwurm Antal felvétele (VÉRTESY 1906)
Fig. 8. Anton Einsle: Ferenc Kölcsey (1839).
Record by Antal Weinwurm (VÉRTESY 1906)

⁶⁵ Szatmármegyei Közlöny 30. 17. (1904. április 24.) 1–2.

⁶⁶ Nagykároly és Vidéke 21. 18. (1904. május 5.) 1–2.

⁶⁷ Építő Ipar 31. évfolyam: 30. (1907. július 28.) 291, 293, 295; 31. (1907. augusztus 4.) 299, 301–302; 32. (1907. augusztus 11.) 309–310, 312; 33. (1907. augusztus 18.) 317; 34. (1907. augusztus 25.) 327–329.

⁶⁸ BOROVSKY 1908, 180.

⁶⁹ Nagykároly és Vidéke 22. 14. (1905. április 6.) [2].

9. kép. Anton Einsle: Kölcsey Ferenc (1839).
Franz Eybl metszete

Fig. 9. Anton Einsle: Ferenc Kölcsey (1839).
Engraving by Franz Eybl

Zellerin Mátyás-féle gyár készítette. A nagyterembe és több fontosabb hivatalba Heuffel-kályhákat helyeztek el, amelyeknek burkolatai szintén tervrajz szerint készültek Zsolnay-kerámiából és sárgarézből (15. kép). A díszvakoló- és műmárványmunkát Neuhauser János budapesti cége végezte, a tölgyfa-épületmunkát Csepreghy János, a bútorok egy részét Malomsoky József szállította. A többi díszítőmunkát helybeli mesterek végezték, közülük a beszámoló elismerőleg szól a kovácsoltvas díszítőelemeket készítő Bálintfy Jánosról. Időközben a régi lépcsőfeljárót reprezentatív lépcsőházzá alakították át (16. kép). Mindeközben a mesterek tovább dolgoztak a falak díszítésén, illetve a kapualj és a lépcsőház átalakításán. A lépcsőházban új, nagyobb ablakokat nyitottak: a felső részen, a középpihenő felett 3 méterrel nyitott három darab 1,1–2 m méretű ablak helyett 2,8 m széles, 3,2–4,5 m magas ablakok készültek. 1905. március 7-én a belső díszvakolást végző mesterek sztrájkba léptek, ezért a munkálatokat a tervezetthez viszonyítva mintegy négy hónapos késéssel, 1905. szeptember 1-jén tudták befejezni. Az utolsó fázisban kerülhetett sor az épület bebútorozására, illetve a közgyűlési terem részére festett új és régi arcképek elhelyezésére, amiről a vármegye 1905. június 28-i gyűlésén hoztak határozatot.

A vármegye felújítási munkálatairól egy szecessziós díszítésű márvány emléktábla is megemlékezik (17. kép). Ez tartalmazza a tervező építész Schodits Lajos, a munkálatok ellenőrzését végző Lichtschein Lajos mérnök és a kivitelező Müller Miksa és Antal vállalkozók nevét, valamint az építkezés idejét (1904–1905). A táblát eredetileg az előtérben, díszes stukkókeretben helyezték el, később került a városi múzeum helytörténeti kiállításába. Érdekessége, hogy az impériumváltást követően megfordították, és a hátlapjára egy kisebb, az uralkodó Ferdinánd király nevét említő román nyelvű feliratot és a román királyi címert vészték.

A vármegye épületében helyezték el a királyi adóhivatalt, a járásbírószágot, az államépítészeti és szolgabírói hivatalt, a telekkönyvi hivatalt és a fogházat (utóbbit a régi épületrészben). A főispán és alispán is a vármegyeházában lakott, a Kölcsey (Iuliu Maniu) utcára néző szárny emeletén.

A jelenlegi épület főszárnya megőrizte az első világháború előtti alaprajzi elrendezését, így jórészt a termék akkori funkciói is meghatározhatók (12. kép). Egykor az előcsarnok bal oldalán az anyaköny-

vet padlója is lejtett 40 cm-t. Kibontották a régi oszlopos előcsarnok két szélső, utóbb befalazott nyílását. Felette volt a nagy, 19 m hosszú és 13 m széles közgyűlési terem, ezért statikai megfontolásból meghagyták az előcsarnok oszlopait (19. kép). A gyűlésterem (14. kép) átalakítása során a legnagyobb kihívást az új mennyezet jelentette. A közel 13 méter fesztávolságú, 48 cm szélességű falakkal rendelkező terem mennyezetét eredetileg a Karl Rabitzról elnevezett dróthálós eljárással alakították ki. Ezt egy olyan kompakt mennyezettel kellett helyettesíteniük, amely az egyik oldalra tervezett széles galériát alátámasztás nélkül is elbírta. Végül ezt a munkát egy Schustler József nevű mérnök vállalta el, aki Visintini-rendszerű elemekből alakította ki a mennyezetet, ezt pedig rabichálóra rávitt gipszvakolással vonta be. A vasbeton tartóelemek alkalmazása a karzatot tartó oszlopok tehermentesítését is lehetővé tette (a beszámoló szerint ezeknek nincs statikai szerepük). A gyűlésterem mennyezete decemberben lett kész. Ezt követően a Ganz és Társa cég elkezdte a világítás beszerelését.⁷⁰ A lakáscsillárokat és mennyezetvilágítást részben a Ganz és a Giergl cég, részben a Magyar Fém- és Lámpaárugyár szállította. A termék, a lépcsőház csillárait, kandelábereit és falikarjait Schodits Lajos építész tervei szerint a

⁷⁰ Nagykároly és Vidéke 21. 30. (1904. július 28.)[2].

vi hivatal, jobb oldalán a főszámvevő hivatala (jelenleg portásfülke, illetve dohányzó), mögöttük egy-egy őrségi szoba és egy-egy kisebb raktárhelyiség foglalt helyett. Az előtérből az emeletre vezető lépcsőket lehetett elérni, valamint az innen nyíló zárt folyosón keresztül az udvar felőli néhány melléktérbe (ruhatár, raktár, ideiglenes konyha/jelenleg mosdók), illetve az előcsarnok bal és jobb oldalán elhelyezkedő termekbe lehetett jutni. Baloldalt (a Jókai/Doina utca irányában) nyílt a megyei múzeum nagyméretű, három boltszakaszos, keresztboltozatos terme (ez ma tanári), amelyen át a szomszédos a könyvtárterembe (ma titkárság) lehetett jutni. A folyosóról előtérén át megközelíthető könyvtárteremhez csatlakozott a megyei levéltár négy teremmel, amelyekhez a folyosó felőli oldalon öt raktárhelyiség („irattár”) járult. Jobboldalt az adóhivatal termei (számvevőség, adóellenőr és adótárnok irodája), bélyegraktár, irattár, iktatóhelyiségek, a Wertheim-trezort/páncélszekrényt őrző helyiség, néhány kisebb raktár és előszoba volt kialakítva.

A Jókai/Doina utca felőli szárny szintén megőrizte eredeti alaprajzi elrendezését, azonban itt, főként az utca felőli oldalon, utólag több közfalat lebontottak. Ennek a szárnynak a főszárnyhoz csatlakozó részében a kapus két helyiségből álló lakása, velük szemben az alispáni mosókonyha és téli konyha, valamint az emeletre vezető lépcsők voltak kialakítva. A gyalogosbejárat másik oldalán az elnök, négy ülnök, a szolgabíró és irattárnok hivatala, két ülésterem, egy iktató, egy irattár, illetve apró személyzeti szobák és illemhelyek kaptak helyet. A Vohnház utca felőli szárnyat a 20. század közepén jelentősen átalakíthatták. A jelenlegi hat nagyobb terem helyén eredetileg 12 kisebb helyiség (többek között a főispán, aljegyző, főjegyző irodái, főorvosi rendelő) helyezkedett el. Az udvar felől itt is egy zárt folyosó nyílt, amelynek tengelyében az emeletre vezető lépcsők (oldalukon mellékhelyiségekkel) voltak kialakítva. A lépcsők ma is megvannak, azonban további toldalékokkal (két osztályteremmel és mellékhelyiségekkel) egészültek ki.

Az emeleten (13. kép), az előcsarnok fölött elhelyezkedő díszterem eredetileg a vármegyeház gyűlésterme volt. Keleti (Jókai/Doina utca felőli) végében négy-négy oszlopra támaszkodó karzat emelkedik. Ez nem jelenik meg Schodits tervrajzán, építési beszámolójában azonban megemlékezik róla. Innen, a karzat alatti két ajtón keresztül az alispáni fogadószobába, majd a tágas alispáni lakosztálynak a Jókai/Doina utca felőli szárnyra is kiterjedő, különböző rendeltetésű termeibe (férfi- és női szalon, nappali, ebédlő, hálófülke, gyerekszoba, fürdőszoba, több vendégszoba, nevelőszoba és cselédszoba) lehetett jutni. A gyűlésterem másik végén, a jelenlegi színpad helyén, a főispáni fogadóterem volt kialakítva, mögötte pedig a főispáni lakosztály szobái sorakoztak. Az eredeti tervrajzokon megfigyelhetjük, hogy az emeleten a mellékszárnyak belső terei eredetileg jóval tagoltabbak voltak, a jelenlegi nagyobb méretű osztálytermek gyakran több kisebb lakószoba egyesítéséből jöttek létre. Jelenleg alig érvényesül az udvar felőli homlokzat, amelynek a bejáratot és a lépcsőházat megvilágító, nagyméretű ablakokat magába foglaló középső traktusa fölé kétoldalt attikával hangsúlyozott, eredetileg ívelt, napjainkban háromszög záródású oromzat emelkedik (18. kép).

A telket északról záró 18. századi épületszárny korabeli állapotáról nem rendelkezünk adatokkal.

Az építkezés, amelynek költsége végül az elfogadott 250 000 korona helyett 400 000 koronára emelkedett – és amelyből mindössze 100 000 koronát térített meg az állam –, jelentősen megter-

10. kép. Anton Einsle: Kölcsey Ferenc arcképe (1835). Olaj, vászon, 65×52,5 cm (MTA Művészeti Gyűjtemény, ltsz. 85)

Fig. 10. Anton Einsle: Portrait of Ferenc Kölcsey (1835). Oil on canvas, 65×52,5 cm (MTA Art Collection, inv. no. 85)

11. kép. Szatmár vármegye nagykarolyi székháza a felújítás után (NYISZTOR 2005, 122)

Fig. 11. The county hall of Szatmár County in Carei after the restoration (NYISZTOR 2005, 122)

helte a vármegyét, amely a munkálatok elkezdése előtt ennek az összegnek csupán a felét, 150 000 koronát szavazott meg. Mindezért a helyi sajtóban Kristóffy József főispánt okolták, és nemegyszer becsmérlőleg szóltak a vármegye épületéről is, szónvá téve annak pazar kialakítását, a „gipszfigurás” homlokzatát, „műmárvány tábláit”, „az utcára idétlenül kikönyökölő monstruózus erkélyét”, a termék „végtelen sorozatából álló” főispáni és alispáni lakásokat, és a várnagyi lakást, amelyek fenntartásáról is gondoskodni kellett, „a száz és száz felesleges, cifra és legtöbb esetben ízléstelen úgynevezett díszítményt”, a „lila kályhákkal” és „cicomás díszítésekkel” ellátott közgyűlési termet, amelyek ráadásul a vármegye nagyjai arcképének elhelyezését is akadályozták.⁷¹ A Kristóffyval szemben tanúsított ellenségeskedés odáig fajult, hogy miután leköszönt szatmári főispáni tisztségéről, a vármegyeháza előcsarnokának falára elhelyezett, mára elpusztult emléktáblán (19. kép) nevét a megye törvényhatósági bizottsága előbb gyászfátyollal eltakarta, majd el is távolíttatta.⁷²

Legutóbbi jelentősebb átalakítások

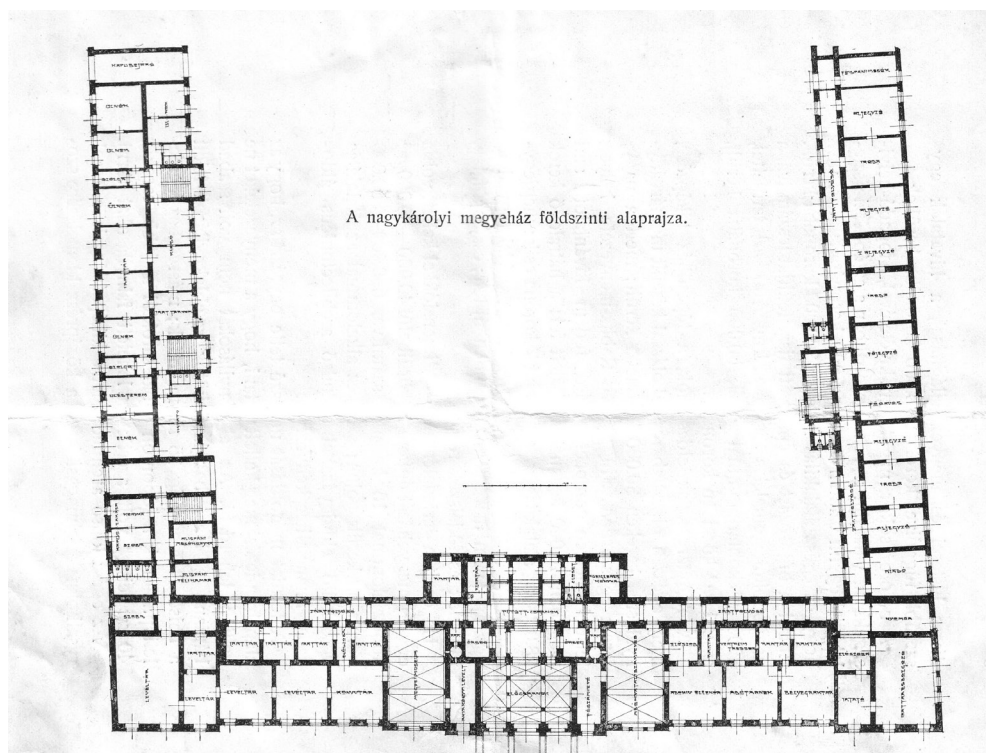
Nagykaroly 1920-ig volt a vármegye székhelye. 1920–1940 között a székhely Mátészalka, 1940–1945 között pedig Szatmárnémeti lett, az egykori székház pedig visszaszállt a Károlyiak tulajdonába, a múzeum és a könyvtár az épületben maradt. Az épületet 1942-ben a Károlyiak, pontosabban Károlyi Gyula volt miniszterelnök és felesége, Károlyi Melinda miniszteri jóváhagyás után az itteni piarista szerzeteseknek adományozta, hogy iskolaként működtessék. Az épület rendbehozására és átalakítására a kultuszminisztérium utasításai alapján Palcsik Sándor nagyváradi városi főmérnök készített terveket. A műszaki berendezések terveit Folgens Arisztid gépészmérnök készítette el. A tervrajzok nem kerültek elő. A költségeket egymillió pengő körültre becsülték, mivel a korábbi évek során, amikor a román, majd a magyar katonaság foglalta le az épületet, nagymérvű rongálások és károk estek rajta.⁷³

Az egyik ilyen esetről a *Nyírvidek* hetilap 1926. évi száma is beszámol. Eszerint 1926-ban, karácsony napján kigyulladt a megyeháza, és mivel a lángok megfékezéséhez a városnak nem volt megfelelő számú tűzoltója, két nap alatt teljesen „porrá égett”. A beszámoló szerint a tűzben teljesen el-

⁷¹ *Szatmár Vármegye* 2. 49. (1906. december 5.) 2.

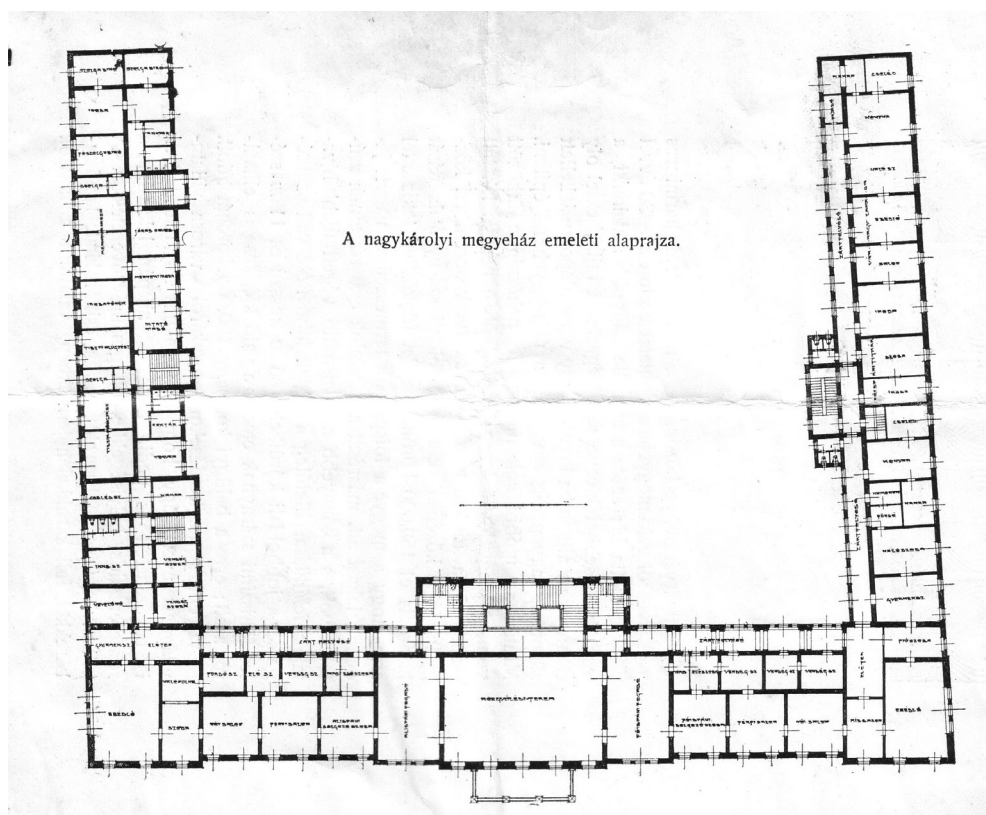
⁷² *Nagykaroly és Vidéke* 18. 23. (1911. június 8.) [1].

⁷³ NAGYKÁROLYI ÉVKÖNYV 1942, 44.

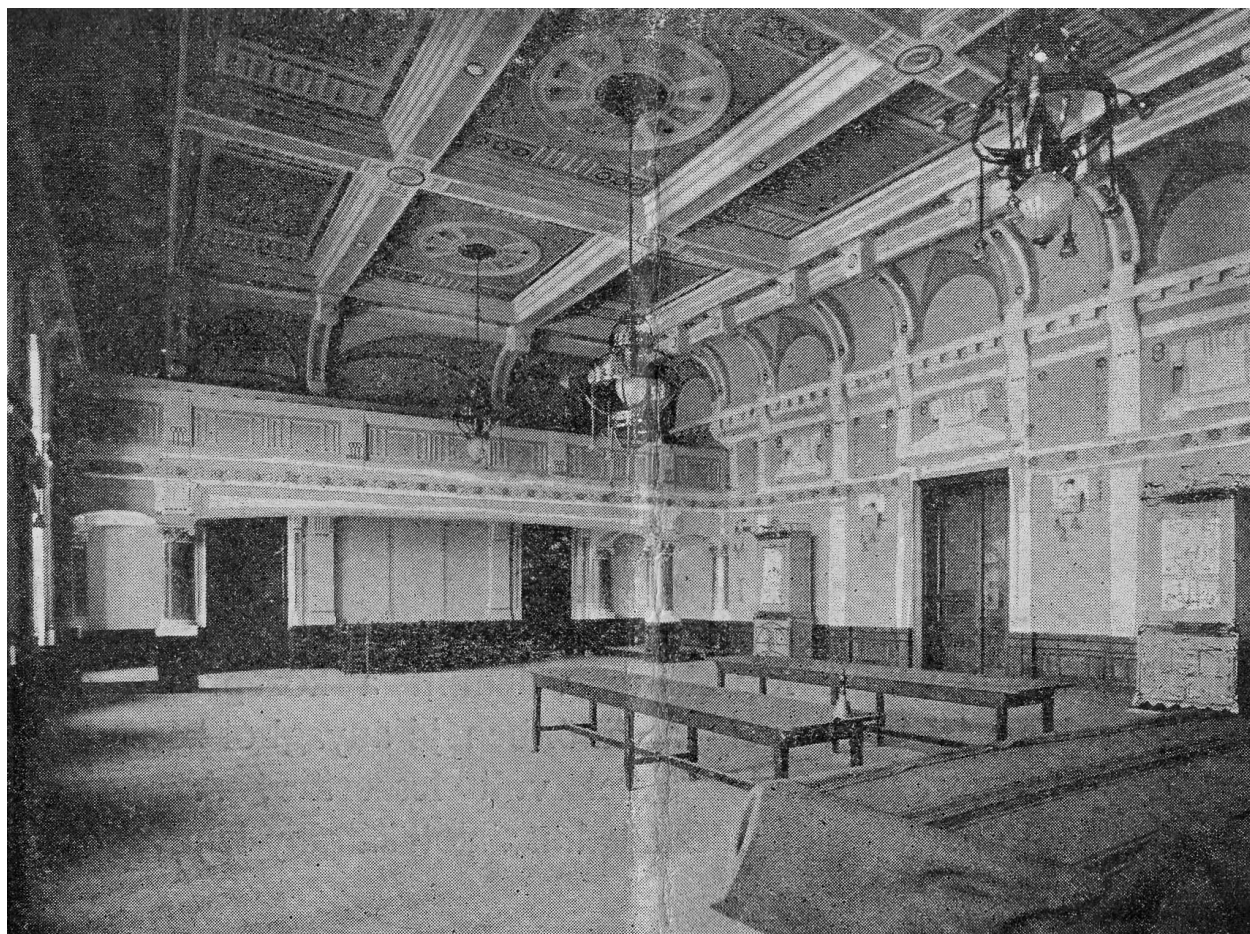
12. kép. A megyeház földszinti alaprajza, Schodits Lajos, 1904
(*Építő Ipar* 31. 30. [1907. július 28.] 293)

Fig. 12. Ground plan of the ground floor of the county hall,
Lajos Schodits, 1904 (*Építő Ipar* 31. 30. [28 July 1907] 293)

13. kép. A megyeház emeleti alaprajza, Schodits Lajos, 1904
(*Építő Ipar* 31. 31. [1907. augusztus 4.] 302)

Fig. 13. Ground plan of the upper floor of the county hall,
Lajos Schodits, 1904 (*Építő Ipar* 31. 31. [4 August 1907] 302)

14. kép. A megyeház közgyűlési terme (*Építő Ipar* 31. 33. [1907. augusztus 18.] 317)

Fig. 14. Hall of the general assembly in the county hall (*Építő Ipar* 31. 33. [18 August 1907] 317)

pusztult a díszterem, a lépcsőház és huszonhat hivatali helyiség a bennük levő összes felszereléssel együtt. Beomlott az épület középső részének mennyezete, azonban a két szárnyépület helyiségeiben nagyobb kár nem történt. A kárt 7–8 millió lejre becsülték.⁷⁴ A cikk nyilvánvalóan túloz – elég csupán összehasonlítaniunk az *Építő Ipar* 1907-es számában megjelent fényképeket a jelenlegi állapotokkal – ennek ellenére nyilván volt valós alapja, és magyarázatot adna a helyreállítás költségességére is. A tűzben megsérült az épület tetőzete, a mennyezeten át becsurgó esővíz pedig súlyos károkat tett a vármegyei múzeum gyűjteményében és a könyvtárban. Ugyanekkor történt, hogy ismeretlen tettesek elemelték az épület berendezésének egy részét, köztük a kályhákat.⁷⁵

A helyreállítási munkálatok 1943 tavaszán indultak meg. 1944. január elsejéig csak a gimnáziumi rész és a főépület volt használható állapotban, a konviktus munkálatai alig kezdődtek el, ez utóbbit az egyik mellékszárnyban szerették volna kialakítani. Ennek ellenére a piarista gimnázium átköltözött az épületbe, ugyanis a régi gimnáziumot át kellett adniuk az ipari leányiskola céljaira. A piaristák alig költöztek át a félkész épületbe, május 6-án az épületet lefoglalták német hadikórháznak, ekkor szintén kisebb-nagyobb átalakításokat eszközöltek az épületen, hogy azt a kórház céljaira alkalmassá tegyék.⁷⁶ Ezekről az átalakításokról nem rendelkezünk pontosabb részletekkel, azonban valószínűsíthető, hogy a két mellékszárnyban végrehajtott módosításokra nem ekkor, csak később, az épület államosítása és állami iskolává minősítése után került sor.

A székház gyűjteményei. A vármegye arcképcsarnoka, múzeuma és könyvtára

Szatmár vármegye székházának három fontos gyűjteménye volt: a gyűlésteremben található a 19. században létrehozott portrégaléria, valamint a szecessziós átalakítást követően a földszinten kialakított régiségtár és könyvtár.

⁷⁴ *Nyírvidek* 43. 296. (1926. december 30.), [1].

⁷⁵ *8 Órai Ujság* 15. 142. (1929. június 25.), 10.

⁷⁶ NAGYKÁROLY Évkönyv 1944, 9–11.

15. kép. A nagyterem kályhája Heuffel Sándortól
(*Építő Ipar* 31. 34. [1907. augusztus 25.] 327)
Fig. 15. The stove from Sándor Heuffel in the great hall
(*Építő Ipar* 31. 34. [25 August 1907] 327)

16. kép. A megyeház lépcsőcsarnoka
(*Építő Ipar* 31. 32. [1907. augusztus 11.] 309)
Fig. 16. The stairway of the county hall
(*Építő Ipar* 31. 32. [11 August 1907] 309)

Az arcképcsarnok alapjait a székház 19. századi újjáépítése után tették le. Mint láttuk, ennek során a középrizalit emeletén, a kapucsarnok fölött egy reprezentatívabb gyűléstermet is kialakítottak. Cserna Károly rajza szerint (6. kép) a terem oldalfalai előtt, legalább két oldalon, négyzetes faoszlopokon nyugvó, tömör mellvédű karzat húzódott, a falakat festmények és térképek díszítették, az ajtó fölé a vármegye címere került, a karzatról pedig zászlók csüngtek le.

A portrékat elsőként a Borovszky-féle vármegyesorozat 1908-as, Szatmár vármegyéről szóló kötete sorolja fel. Innen tudjuk, hogy a gyűlésteremben a hagyományoknak megfelelően a megyei adminisztráció személyiségeinek, a főispánoknak és az alispánoknak, jelentős közszereplőknek és az uralkodóház tagjainak portréit helyezték el. Itt függött „a király és a királyné” (I. Ferenc József és Erzsébet királyné), Deák Ferenc, Kossuth Lajos, Széchenyi István, Batthyány Lajos, Kölcsey Ferenc, valamint gróf Károlyi László és Károlyi György arcképe.⁷⁷

A képek holléte napjainkban nem ismert. A legtöbbet Kölcsey Ferencnek, a vármegye egykori főjegyzőjének a vármegyeház számára elsőként megfestett portréjáról (8. kép) tudunk.⁷⁸ Története részletesen rekonstruálható. Megfestését néhány héttel Kölcsey halála után, 1838-ban határozta el a vármegye.⁷⁹ Ezt követően Kende Zsigmond alispán, Kölcsey rokona és barátja, Bártfay Lászlót, Károlyi György titkárát kérte fel, hogy keresse fel József nádor udvari festőjét, a bécsi születésű Anton Einsle-t, és bízza meg Kölcsey nagyszabású portréjának megfestésével.⁸⁰

Naplófeljegyzéseiből tudjuk, hogy Bártfay volt a kép programjának kigondolója is, aki a festő Sándor-palotai lakásába egy néhány évvel korábban festett portrét vitt magával, hogy azt mintaként használja fel a hitelesség érdekében, illetve azért, mert az Kölcseyt a rá jellemző testtartásban, ülve, kissé lehajtott fejjel és hajlított nyakkal ábrázolta: „Előadám neki megbízatásomat Kölcsey Ferencz' képe iránt [...]. Megmondom egyszersmind saját eszmémet a' kép' szerkezete felől. T. i. mivel az a' Megye' (Szatmár V[ármegye]) nagy teremében függesztetik föl, és pedig kitűnő megtiszteltetés végett: ez okon

⁷⁷ BOROVSKY1908, 180.

⁷⁸ A festményről Weinwurm Antal által készített fényképet közli: VÉRTESY 1906, 80.

⁷⁹ KORNIS 1938, 1; *Budapesti Hírlap* 7. 88. (1887. március 30.) 9.

⁸⁰ SZVOBODA DOMÁNSZKY 2007, 86; KALLA 2010, 119–120.

17. kép. Építési tábla az egykori vármegyházából (Nagyvárolyi Városi Múzeum)

Fig. 17. Construction plaque from the former county hall (Carei City Museum)

megállapíthatjuk, hogy az előkép nagyban meghatározta a portré szerkezetét.⁸⁵ Minden egyéb részlet Bártfay koncepciója szerint került kidolgozásra. Naplófeljegyzéséből tudjuk, hogy Bártfay a kép kompozícióját, a falak körül látható elemeket, azok helyét is pontosan meghatározta. Leszögezte, hogy Kölcsey egyszerű, fekete ruhát viseljen, kezében tekercset tartson, alakját kárpit emelje ki, zöld színű, Szatmár megye címerével díszített terítővel borított asztalnál üljön, amelyen törvénykönyv, az országgyűlési napló és irattetekercsek heverjenek, a háttérben pedig a pozsonyi várra nyíló kilátás jelenjen meg: „Előtte legyen asztal, zölddel borítva – tanácskozás’ asztala; ezen zöld takarónak egyik szögében Szatmár V[árme]gye’ címere lássék mintegy beszöve vagy behímezve. – Az ülőnek háta mögött egy vagy két oszlop ’s azon ízletes függésben kárpit; nem hogy trónszerű men[n]yezetet képezzen, hanem az országos embert mutassa. A’ zöld asztalon törvénykönyv ’s országgyűlési napló; kezében (– talán félig nyílt) tekercs, a’ szónoklat’ jele. Egy-két tekercs szinte vagy az asztalon vagy másutt körülé mint író ’s költő symbolumai. – A’ terem’ padlata márványkövezet. – Egyébiránt előtte nyílt legyen a’ terem; ’s a’ nyíláson szabad ég legyen látható, és szabad táj; nevezetesen a’ pozsonyi Aunak néhány fája, a’ Duna, távolabb a’ pozsonyi hegy, várfalaival. – Miért ezek? jobb eltalálni, mint magyarázni akarni. – Öltözet: egyszerű fekete köntös – ünnepély ’s gyász’ jelül.”⁸⁶

Az utasítások mellett Bártfay „csekély” vázlatrajzot is készített a festő részére (1839. január 1.), később pedig elküldte Szatmár vármegye címerének rajzát (augusztus 12.), valamint a tekercsre írandó neveket (augusztus 14.): „OMYPOE. BENTHAM. ERDÉLY”.⁸⁷ A kép 1839. augusztus 31-re ké-

a’ képnek illendő nagyságúnak kell lenni; kell azért is, mivel azon, Kölcsey ülve legyen ábrázolva: ülve pedig azért, mert más kép nem létezvén mint a’ mely birtokomban van, ’s azon, egy kissé meghajtott nyakkal ’s fővel ül a’ boldogult, mi neki élteben is természetes attitűdeje vala; ha a’ festőnek állva kellene őt most már adni, egészen más arcot csinálna neki, ’s így minden mesterkélet mellett a’ hasonlóság szenvedne. Hozzájárul még az is, hogy ha állva festetnék, cifrább díszruhában, talán panyókásan prémes mentében ’s aranyosan kellene őt ábrázolni, – az pedig idegenséget hozna reá, mert ő ilyenekben soha sem ragyogott, ragyogni nem kívánt. – Álljanak ott mások feszesen és duzzadtan: Kölcsey alakja legyen a’ megyei teremben otthonos, de nemesen otthonos, úgy, mint élteben vala az, lelki nyugodalmat mutatva testállásában is, és oly felsőbbiséget, mely nem sért, melyet ki-kí tisztelni és becsülni kénytelen.”⁸¹

Az előképnek használt arcképet (10. kép) szintén Einsle festette 1835-ben Bajza József megrendeléséből egy metszethez, amelyet az Aurora folyóirat az évi számában szerettek volna közzétenni.⁸² Tőle vásárolta meg Bártfay néhány hónap múlva.⁸³ Jelenleg az MTA Művészeti Gyűjteményében található.⁸⁴ Ha összehasonlítjuk a Szatmár vármegye megrendeléséből készült, sajnos azóta elkallódott és csak reprodukciókról ismert életnagyságú térdképpel,

⁸¹ KALLA 2010, 120.

⁸² Anton Einsle: Kölcsey Ferenc arcképe (1835). Olaj, vászon, 65×52,5 cm. Jelezve középen lent: „Einsle – 835.” MTA Művészeti Gyűjtemény, ltsz. 85. Einsle Kölcseyről festett arcképét Johann Ender másolta le, majd Schwerdegeburth weimari metsző metszette rézbe. Megjelent: *Aurora. Hazai almanach* 1836 (pótlásként, utólagosan került bele); *Rajzolatok* 1836. II. 87. (1836. október 29.), 698. Bővebben: CSORBA 1982, 193–197.

⁸³ CSORBA 1982, 195.

⁸⁴ SZABÓ-MAJOROS 1992, kat. 23.

⁸⁵ Bártfay Lászlóné hagyatékából került az Akadémia gyűjteményébe. Lásd: SZABÓ-MAJOROS 1992, kat. 85.; CSORBA 1982, 194.

⁸⁶ KALLA 2010, 120.

⁸⁷ KALLA 2010, 132, 238–239.

szül el, keretét Bécsből rendelték Sundt aranyozótól.⁸⁸ Szatmár megyében időközben a konzervatív párt került többségbe, akik a képet nem akarták a vármegye gyűléstermében elhelyezni. Mivel nem vették át, Bártfay a Károlyiak pénztárából kényszerült kifizetni az érte járó 120 aranyat 1840. július 24-én, befejezése után csaknem egy évvel.⁸⁹

A festmény hamar ismertté vált. Nem sokkal befejezése után Toldy [Schedel] Ferenc rajzot készített róla az Akadémia évkönyvei számára Barabás Miklóssal, erről pedig Wagner József készített könyvmotívot. A festmény 1841 júniusában a második pesti műkiállítás egyik fő attrakciója volt.⁹⁰ A képet Franz Eybl metszete is népszerűsítette (9. kép).⁹¹ A Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokában is őriznek róla egy másolatot.⁹²

A festményt végül a Károlyi család vette át. Így került a Károlyi család nagykárolyi kastélyának egyik, később Kölcsey-szobának is nevezetett termébe.⁹³ Itt őrizték egészen 1861-ig, amikor Károlyi György főispáni beiktatása után ünnepélyes keretek között átszállíttatta a nem sokkal korábban elkészült vármegyei ház tanácstermébe. A festmény előtt 1890-ben Kölcsey születésének századik évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen Nagy László alispán emlékbeszédet mondott.⁹⁴ A portrét 1940-ben Szatmár megye kölcsönadta a Nemzeti Múzeumnak a Kölcsey tiszteletére rendezett emlékkiállítás számára, ahol az Akadémia tulajdonában levő kép mellett állították ki a múzeum kupolatermében.⁹⁵

A Kölcsey-portré tehát végül 1861-ben került rendelt helyére, a vármegyei ház gyűléstermébe. 1876-ban újabb két portrét helyeztek el itt, a Deák Ferencét és Károlyi Györgyét.⁹⁶ A szintén ismeretlen Széchenyi-portrét 1893-ban Pállik Béla festette.⁹⁷ Leleplezésekor Deák Ferenc, Károlyi György és Kölcsey Ferenc arcképei mellett már a terem főfalának közepén függött I. Ferenc József portréja is.⁹⁸

Az épület szecessziós átalakítása után a gyűlésterem arcképcsarnoka újabb képekkel bővült. Az 1906 decemberében tartott közgyűlésen leplezték le Batthyány Lajos gróf életnagyságú képét, majd ezt Kossuth Lajos feltételezhetően valamivel korábban elkészült portréja mellé helyezték.⁹⁹ 1911-ben néhai gróf Károlyi István és Ujfalussy Sándor főispán portréinak megfestésére 400 koronát szavazott meg a képviselőtestület.¹⁰⁰

A 20. század eleji szecessziós átépítést követően az épület földszintjén régiségtárat és könyvtárat alakítottak ki. A régiségtár a bejáratától balra, az anyakönyvi levéltár mögötti tágas teremben kapott helyet (ma tanári szoba). A közvetlenül mellette levő, kisebb méretű teremben volt kialakítva a könyvtárterem, mögötte a vármegyei levéltár termei húzódtak (12. kép).

A múzeumot és a könyvtárat a vármegye a helyi Kölcsey egyesülettel együttműködve hozta létre. Az egyesület a múzeum keretében egy Kölcsey-emlékszobát is berendezett. Létrehozását 1901-ben, alispáni kezdeményezésre szavazták meg. A felállított múzeumi bizottság ténykedése eredményeként 1903 januárjára a könyvtár már 1937 kötettel rendelkezett. A könyvek beszerzésére évi 1000 koronát fordítottak, de a vásárlás mellett adományozás révén is jelentősen gyarapodott a könyvállomány, és kisebb, összefüggő könyvtárak megvételét is tervezték. A könyvtár nyilvános volt, hétköznap, sőt ünnepnapokon is mindenki számára látogatható volt. A múzeum gyarapodása lassabban haladt a könyvtárénál, ezért állami támogatásért folyamodtak.¹⁰¹ A hozzá tartozó képtár megalakítását magánszemélyek és az Országos Képzőművészeti Múzeum letétbe helyezett festményeiből, valamint vásárlás útján szerzett képekből szerették volna létrehozni.¹⁰² A vármegye lakóit a helyi sajtóban is felszólították régiségek adományozására.¹⁰³ Emellett természetrajzi és etnográfiai osztály létrehozását

⁸⁸ KALLA 2010, 244, 308, 312.

⁸⁹ KALLA 2010, 354.

⁹⁰ SCHEIZ 1841, 667.

⁹¹ Österreichische Nationalbibliothek, Porträtsammlung, Ltsz: PORT 69705–69706 (<http://www.bildarchivaustria.at>).

⁹² KALLA 2010, 239.

⁹³ *Budapesti Hírlap* 7. 88. (1887. március 30.) 9–10.

⁹⁴ *Budapesti Hírlap* 10. 218. (1890. augusztus 9.) 3–4.

⁹⁵ *Magyar Országos Tudósító* 22. 330. (1940. december 7.) 86.

⁹⁶ *Fővárosi Lapok* 14. 87. (1877. április 17.) 426; MNL OL, P 395, 7. d. III. 38. (Károlyi György életnagyságú olajfestményének leleplezésekor a nagykárolyi megyeházán Péchy Sándor által elmondott beszéd, valamint Jeney Dániel főjegyző feljegyzése ugyanerről.)

⁹⁷ *Nagykároly és Vidéke* 9. 37. (1893. szeptember 14.)

⁹⁸ *Nagykároly és Vidéke* 9. 42. (1893. október 12.)

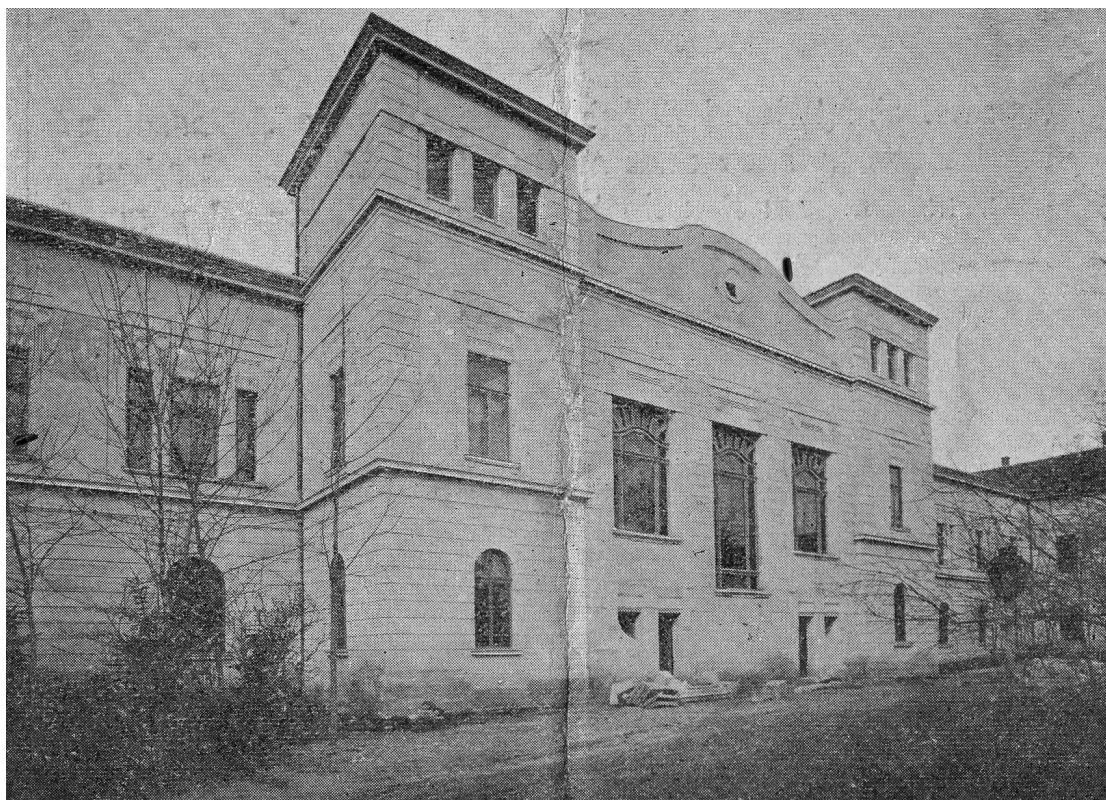
⁹⁹ *Budapesti Hírlap* 16. 357. (1906. december 29.) 13.

¹⁰⁰ *Nagykároly és Vidéke* 18. 40. (1911. október 5.) 2.

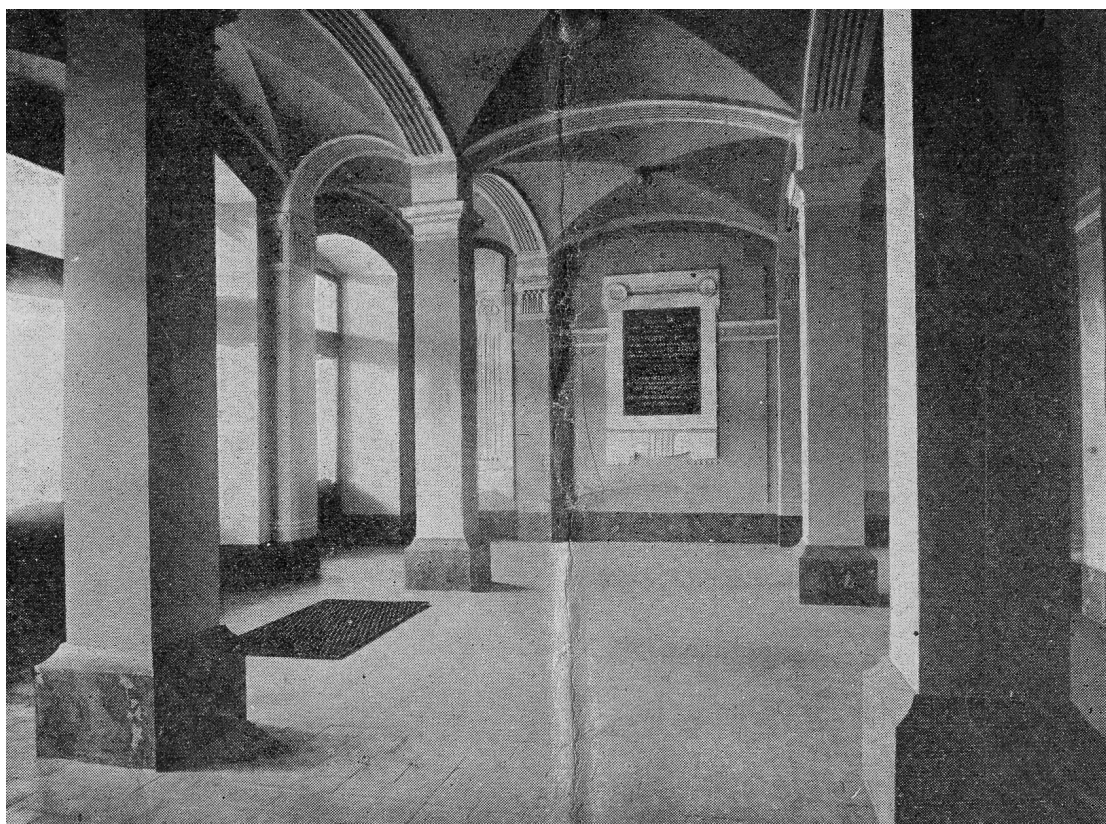
¹⁰¹ *Nagykároly és Vidéke* 20. 4. (1903. január 22.) 1–2.

¹⁰² *Nagykároly és Érmellék* 2. 46. (1911. november 11.) 1–2.

¹⁰³ *Szatmár vármegye* 3. 7. (1907. január 23.) 3.

18. kép. A megyeház udvari homlokzata a főlépcsőnél
 (Építő Ipar 31. 32. [1907. augusztus 11.] 310)
 Fig. 18. The courtyard facade with the main stairs at the county hall
 (Építő Ipar 31. 32. [11 August 1907] 310)

19. kép. A megyeház bejárója és kocsialáhajtója (Építő Ipar 31. 31. [1907. augusztus 4.] 299)
 Fig. 19. The entrance and the covered driveway of the county hall
 (Építő Ipar 31. 31. [4 August 1907] 299)

is tervezték. Erre a célra 1911-ben évi 2000 koronát fordítottak a közművelődési alapból. Ekkor a könyvtár és régiségtár gyűjteményét Gorzó Bertalan vármegyei levéltárnok vezette.¹⁰⁴

A múzeumi gyűjtemény, legalábbis a kezdetekben, meglehetősen szegényes volt, és helyhiánnyal küszködött.¹⁰⁵ Nem véletlenül írja a helyi hetilap 1911-ben, hogy van ugyan múzeuma Szatmár megyének, de nem csoda, hogy az olvasók nem hallottak róla, mert nincs benne semmi, és mivel nem felel meg a múzeumi követelményeknek, a Szatmár megyei Nagyecsed határában kiásott ezüst- és aranykincseket Budapestre, a Nemzeti Múzeumba voltak kénytelenek küldeni, holott ez a vármegyét illette volna meg.¹⁰⁶ A múzeum gyűjteményéről mindössze néhány apróbb adat ismert. Ide került Vende Aladár Szatmár megyei (Érkörtvélyes, Ecsedi láp, Aranyosmeggyes, Sárköz, Szinerváralja, Hosszúfalu, Kisfentős) ásatásainak anyaga.¹⁰⁷ Volt egy kisebb ásványgyűjteménye (főként Nagybánya vidéki kőzetek), amely polcokon volt elrendezve.¹⁰⁸

A gyűjtemény később tovább gazdagodhatott, ugyanis amikor 1925 szeptemberében a vármegyeház gyűjteményeit Mátészalkára, az ideiglenes vármegyeházára szállították, a gyűléstermet díszítő portrék, zászlók, térképek, a múzeum és a könyvtár, valamint a Kölcsey-relikviák összesen 56 ládában fértek el. Köztük volt 40 festmény és másolat, Kölcsey Ferenc portréja több más Kölcsey-relikviával együtt (két tintatartója és borotvája), pecsétnyomók, hajdú díszruhák, két kuruc süveg, vármegyei zászlók és a 4000 kötetes könyvtár.¹⁰⁹ Ugyanide került a vármegyének a homlokzatot díszítő faragott-kő címere. Ezt ma a mátészalkai múzeumban őrzik.¹¹⁰

A második bécsi döntést követően a műtárgyak egy részét visszaszállíthatták Nagykárolyba, ugyanis már innen küldték a budapesti kiállításra Kölcsey Ferenc portréját. A festmények későbbi története nem ismert, a Szatmár megyei múzeumba és a nagykárolyi városi múzeumba nem kerültek be.

Összegzés

Tanulmányomban Szatmár vármegye nagykárolyi székházának több periódusra tagolódó építéstörténetét vizsgáltam. A székházhoz tulajdonképpen két, összefüggő együttest alkotó épület tartozik. Az U alaprajzú, reprezentatív főhomlokzatú főépület az 1834-es, ún. érmelléki földrengésben tönkrement korábbi székház helyén épült a 19. század második felében, jelenlegi kialakítását pedig a 20. század elején nyerte. Főszárnyának földszintjén kaptak helyet a legfontosabb hivatalok helyiségei, a régiségtár, a könyvtár és a levéltár, emeletén a közgyűlési terem, a főispán és az alispán lakosztálya, oldalszárnyaiban pedig alul kisebb hivatalok, az emeleten hivatalnoki lakások. A székház melléképületei, melyek a belső udvar hátsó részét a főépülethez hasonlóan U alakban fogják közre, több periódusban épültek. Az udvart lezáró hátsó szárnyban található a jelenlegi épület legkorábbi része, a vármegyei börtön, amely a 18. század végén épült, és amelyet majd a 19. század 20-as éveiben tovább bővítettek. Ehhez csatlakozik két rövidebb mellékszárny, amelyeknek szintén vannak 18. századi előzményei, viszont a főépület újjáépítésével egy időben épültek, egységes kialakításukat pedig a 20. század eleji munkálatok során nyerték el, amikor a nyugati szárnyat emeletesre építették ki.

A tanulmányban bemutatásra kerültek a jelenleg álló épületek előzményei is, a vármegye első székháza, az ennek helyén felépült barokk épület, majd ennek akadozó, évtizedekig elnyúló bővítési munkálatai, csakúgy, mint a vármegyeközpont helyének kérdése. Láthattuk, hogy az, hogy a 18. században a vármegye székhelye Nagykároly és nem Szatmár lett, Károlyi Antalnak, a város kegyurának és Szatmár vármegye főispánjának köszönhető, aki a vármegye számára telket és székháznak megfelelő házat vásárolt, rövidesen pedig új, nagyobb épületről is gondoskodott. Fia, Károlyi József, megközelítőleg két évtizeddel később uradalmi építészével készítette el a székház bővítési terveit, a Helytartótanács azonban több alkalommal elutasította a munkálatok engedélyezését, mivel a vármegyének nem voltak forrásai az építkezéshez. A munkálatok végül csak akkor kezdődtek el, amikor az engedély mellett támogatáshoz is jutottak. Szintén a vármegye szűkös gazdasági helyzetével magyarázható az, hogy az 1834-es földrengést követően csak az egyik mellékszárnyat javították ki, a főépület újjáépítésére csak azt követően került sor, hogy Károlyi György, az akkori főispán felkarolta az ügyet, és megbízta Ybl Miklóst egy új székház építésével, valamint az is, hogy a múlt század elején a

¹⁰⁴ Nagykároly és Érmellék 2. 46. (1911. november 11.) 1–2.

¹⁰⁵ Nagykároly és Érmellék 3. 29. (1912. július 20.) 2–3.

¹⁰⁶ Szatmármegyei Közlöny 37. 4. (1911. január 23.) 4.

¹⁰⁷ Szatmár vármegye 3. 7. (1907. január 23.) 3; Budapesti Hírlap 27. 37. (1907. február 12.) 11.

¹⁰⁸ Szatmármegyei Közlöny 37. 4. (1911. január 23.) 4.

¹⁰⁹ 8 Órai Ujság 11. 205. (1925. szeptember 13.) 8; A könyvtárról bővebben: Kovács Kiss 1996, 247–273.

¹¹⁰ Hágó Attila Nándor szóbeli közlése nyomán.

megyeháza építkezéseire nyújtott állami támogatást az épület újjáépítése helyett annak átalakítására fordították, mivel a többletköltség már a vármegyét terhelte volna. Mindezek tükrében feltételezhetjük, hogy sem a 19. század, sem a 20. század elején, amikor kiélesedett a székhely Szatmárra történő áthelyezésének vitája, a vármegye nem volt olyan anyagi helyzetben, ami lehetővé tette volna egy új megyeháza építését és a teljes megyei adminisztráció Szatmárra költöztetését. Külön figyelmet érdemel az épület 20. századi átalakítása során kialakított könyvtár és múzeum, illetve a gyűlésteremben létrehozott portrégaléria azóta elkallódott gyűjteménye, ahová a reformkor nagyjainak, a főispánoknak a portréi kerültek.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

MNL OL

- T 20 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest. A Károlyi család nemzetségi levéltára. Tervtár.
- P 392 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest. A Károlyi család nemzetségi levéltára. Törzsanyag.
- P 395 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest. A Károlyi család nemzetségi levéltára. Családtaggokkal kapcsolatos iratok.
- P 398 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest. A Károlyi család nemzetségi levéltára, a Károlyi család missilisei.
- C 42 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest. Helytartótanácsi Levéltár, Acta miscellanea.
- C 44 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest. Helytartótanácsi Levéltár, Magyar Királyi Helytartótanács, Departamentum politicum comitatum.

BFL

- YblIrat Budapest Főváros Levéltára (Budapest), Építészek, vállalkozók, vállalatok, beruházók tervei. Ybl Miklós hagyatéka, iratok (XV. 17.f. 331.a)
- Ybl Terv Budapest Főváros Levéltára (Budapest), Építészek, vállalkozók, vállalatok, beruházók tervei. Ybl Miklós hagyatéka, tervek (XV. 17.f. 331.b)

KvÁLVt-SzVMLVt

- Publico-politicorum Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága. Szatmár vármegye levéltára, Acta publico-politicorum.
- Juridica Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága. Szatmár vármegye levéltára, Vegyes jogi iratok.

IRODALOM

ASZTALOS Gy.

- 2004 *Nagy-Károly rendezett tanácsú város története 1848-ig.* Debrecen. (reprint)

BARA J.

- 2011 Adatok Franz Sebastian Rosenstingl nagykárolyi épülettervezői tevékenységéhez. In: Kovács Zs. – Sarkadi E. – Weisz A. (szerk.): *Liber discipulorum. Tanulmányok Kovács András 65. születésnapjára.* Kolozsvár, 255–276.

BOROVSKY S.

- 1908 *Magyarország vármegyéi és városai: Szatmár vármegye.* Budapest.

CSORBA S.

- 1982 Kölcsey Ferenc hibás szemének kérdéséhez. *Orvostörténeti közlemények* 97–99. 191–199.

FATSAR K.

1999 Franz Rosenstingl kerttervezői tevékenysége Károlyi Antal szolgálatában. *Ars Hungarica* 27. 2. 293–308.

2000 Franz Rosenstingl als Gartenarchitekt in Ungarn. *Die Gartenkunst* 12/1. 153–160.

FAZEKAS R.

2006 Károlyi György és Nagykároly. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv* 17. 487–498.

GERLE J. – KOVÁCS A. – MAKOVECZ I.

1990 *A századforduló magyar építésze*. Budapest.

GERLE J. – MARÓTY K.

2002 *Ybl Miklós*. Budapest.

KALLA Zs.

2010 *Bártfay László naplói*. Budapest.

KAPOSSY J.

1952 Építők, szobrászok, festők és grafikusok Magyarországon 1828-ban (I.). *Művészettörténeti Értesítő* 1. 1. 133–140.

KORNIS Gy.

1938 Kölcsey Ferenc világnézete (I.). *Budapesti Szemle* 249. 725. 1–27.

KOVÁCS KISS Gy.

1996 Szatmár vármegye könyvtára 1829-ben. In: Kovács A. – Sipos G. – Tonk S. (szerk.): *Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Kolozsvár, 247–273.

NAGYKÁROLYI ÉVKÖNYV

1942 *A nagykárolyi római katolikus gimnázium évkönyve az 1941–1942. tanévről*. Nagykároly.

1944 *A nagykárolyi római katolikus gimnázium évkönyve az 1943–1944. tanévről*. Nagykároly.

NYISZTOR L.

2005 *A nagy-károlyi gróf Károlyi család és székhelyeik története*. Debrecen.

PÓK J.

1997 A szatmári tizenkét pont visszhangja Szabolcs megyében. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv* 12. 129–135.

SCHEIZ, DR.

1841 Die Kunstaussstellung 1841. *Pesther Tageblatt* 9. Juli. 1841. 667.

SZABÓ J. – MAJOROS V.

1992 *A Magyar Tudományos Akadémia és a művészetek a XIX. században*. Budapest.

SZIRMAY A.

1809 *Szathmár vármegye esmérete*, I. Buda.

1810 *Szathmár vármegye esmérete*, II. Buda.

SZVOBODA DOMÁNSZKY G.

2007 *A Pesti Műegylet története. A képzőművészeti nyilvánosság kezdetei a XIX. században Pest-Budán*. Budapest–Miskolc.

TERDIK Sz.

2007 Rácz Demeter, egy XVIII. századi görög katolikus mecénás. *A Jósza András Múzeum Évkönyve* 49. 333–380.

2011 „...a mostani világnak ízlése, és a rítusnak módja szerint”. Adatok a magyarországi görög katolikusok művészetéhez. Nyíregyháza.

YBL E.

1956 *Ybl Miklós*. Budapest.

VÉRTESEY J.

1906 *Kölcsey Ferenc 1790–1838*. Magyar Történeti Életrajzok. Budapest.

THE RESIDENCE OF SZATMÁR COUNTY IN CAREI (Summary)

Relying mostly on archival sources, the present paper investigates the history of construction of the former county house of Szatmár County in Carei (Nagykároly), composed of two buildings forming an organic, four-wing closed architectural complex.

The representative main building with U-shaped floor plan was erected in the first half of the 19th century, in the place of the old residence of the county, demolished by the Érmellék earthquake of 1834, but it gained his actual character during the last construction works at the beginning of the 20th century. On the ground floor of the main wing were situated the major offices, the museum and the archive, and on the first floor the assembly hall, the apartments of the chief-lieutenant and vice-lieutenant of the county. In the side wings smaller offices were placed on the ground floor, and apartments for the county officials on its floor.

Just like the major building, the lateral building of the county house is forming a U-shape and it has several building phases. The wing which is enclosing the inner yard from behind includes the oldest part of the complex, the County Prison, which was built at the end of the 18th century and was extended in the 1820s. There are two shorter annexes attached to it, which also have 18th century preliminaries, but they were rebuilt at the middle of the 19th century. Later, with the occasion of the reconstruction works of the 1900's, a second floor was added to the western wing while the façades obtained its present, uniform arrangement.

Among the building history, the study presents the antecedents of the today standing building, the first residence of Szatmár County, the unrealized reconstruction projects, the building which was built in its place – the immediate predecessor of the current building – and its subsequent and severally interrupted enlargement works. In addition, it provides a brief insight into the rivalry between Satu Mare (Szatmárnémeti) and Carei for the rank of county town, which follows entire history of the building.

As a result of the political influence of Antal Károlyi – chief-lieutenant of the county and the landlord of the town and its region – in the 18th century the county seat became Carei instead of Satu Mare, a more important and centrally located free royal town. In 1771 Károlyi bought a plot and a building suitable for countyhouse, and soon after he commissioned Viennese architect Franz Sebastian Rosenstingl with the realization of the plans of a new building. Similarly to his father, about two decades later, József Károlyi supported as well the case of the county residence when he decided its enlargement. He entrusted his manorial architect, Joseph Bittheuser with the drawing of the building plans, which were however never realized, because the Locotenential Council (Consilium Regium Locumtenentiale Hungaricum) has repeatedly rejected the approval of the works, arguing that the county did not have resources for the construction. The works finally started when they obtained financial support as well.

The poverty of the county was the main cause of the long-lasting constructions divided in several phrases. For example, following the earthquake of 1834 only one of the annexes had been repaired and the main building was reconstructed only when György Károlyi, the chief-lieutenant of that time, handed over this case, and entrusted Miklós Ybl with building of a new county house. At the beginning of the 20th century, when the issue of the county centre seemed to be fixed, the county received an important state subsidy, which were used, again, for the modernisation of the building. This time, the project was realised by Lajos Schodits, who applied Secessionist decoration to Ybl's building.

The paper presents the interior arrangement of the main building as well, the archive, the library, the museum and the portrait gallery located here. The portrait gallery situated in the assembly room – according to the traditions – included the portraits of the different personalities of county administration, chief-lieutenants and deputy-lieutenants, important public figures and the portraits of the members of the royal family, portraits of the “king and queen” (presumably Franz Joseph I and Empress Elisabeth), Ferenc Deák, Lajos Kossuth, István Széchenyi, Lajos Batthyány, Ferenc Kölcsey and Count László Károlyi and György Károlyi.